

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Στρασβούργο, 8.7.2025
SWD(2025) 908 final

ΕΓΓΡΑΦΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

**Έκθεση του 2025 για το κράτος δικαίου
Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα**

που συνοδεύει το έγγραφο

**ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την
Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών**

**Έκθεση του 2025 για το κράτος δικαίου
Η κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση**

{COM(2025) 900 final} - {SWD(2025) 901 final} - {SWD(2025) 902 final} -
{SWD(2025) 903 final} - {SWD(2025) 904 final} - {SWD(2025) 905 final} -
{SWD(2025) 906 final} - {SWD(2025) 907 final} - {SWD(2025) 909 final} -
{SWD(2025) 910 final} - {SWD(2025) 911 final} - {SWD(2025) 912 final} -
{SWD(2025) 913 final} - {SWD(2025) 914 final} - {SWD(2025) 915 final} -
{SWD(2025) 916 final} - {SWD(2025) 917 final} - {SWD(2025) 918 final} -
{SWD(2025) 919 final} - {SWD(2025) 920 final} - {SWD(2025) 921 final} -
{SWD(2025) 922 final} - {SWD(2025) 923 final} - {SWD(2025) 924 final} -
{SWD(2025) 925 final} - {SWD(2025) 926 final} - {SWD(2025) 927 final} -
{SWD(2025) 928 final} - {SWD(2025) 929 final} - {SWD(2025) 930 final} -
{SWD(2025) 931 final}

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην Ελλάδα, μετά από πρόσφατη μεταρρύθμιση, το δικαστικό σώμα συμμετέχει στους διορισμούς στις ανώτατες θέσεις δικαστικών. Το δικαστικό σώμα προτείνει πρωτοβουλίες για την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης του κοινού στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης. Η απόφαση κίνησης πειθαρχικής διαδικασίας κατά δικαστών για λόγους που συνδέονται με το περιεχόμενο των αποφάσεών τους αποτέλεσε αντικείμενο συζήτησης εντός του δικαστικού σώματος. Αναλαμβάνονται σημαντικές μεταρρυθμίσεις που σχετίζονται με το κράτος δικαίου, στο πλαίσιο διαλόγου με την Επιτροπή, χρηματοδοτούνται στο πλαίσιο του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας και υποστηρίζονται από το Μέσο Τεχνικής Υποστήριξης. Η υλοποίηση του νέου δικαστικού χάρτη στην πολιτική και ποινική δικαιοσύνη και τα έργα για τη βελτίωση του επιπέδου ψηφιοποίησης προχωρούν ικανοποιητικά. Οι επιχειρήσεις εξέφρασαν την ικανοποίησή τους για τις προσπάθειες προώθησης της χρήσης εναλλακτικών τρόπων επίλυσης διαφορών, στις οποίες συγκαταλέγονται και σχέδια για την αναθεώρηση της υφιστάμενης νομοθεσίας. Η διάρκεια των δικαστικών διαδικασιών εξακολουθεί να εγείρει σοβαρές προκλήσεις και, παρόλο που οι αρχικές ενδείξεις από την εφαρμογή των πρόσφατων μεταρρυθμίσεων είναι ενθαρρυντικές, είναι ακόμη νωρίς για την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων.

Αναπτύσσεται νέο εθνικό σχέδιο δράσης για την καταπολέμηση της διαφθοράς και η Εθνική Αρχή Διαφάνειας διαθέτει νέο συμβούλιο διοίκησης. Έγιναν οργανωτικές αλλαγές στην αστυνομία με σκοπό την καλύτερη καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος και τη βελτίωση των πειθαρχικών διαδικασιών. Βρίσκεται στο στάδιο της προετοιμασίας διαλειτουργικό κοινό σύστημα διαχείρισης υποθέσεων, καθώς συνεχίζονται οι προσπάθειες για τη βελτίωση του ιστορικού επιδόσεων όσον αφορά τη δίωξη και τις τελεσίδικες αποφάσεις σε υποθέσεις διαφθοράς, μεταξύ άλλων σε υποθέσεις σε υψηλό επίπεδο. Η αναδιοργάνωση της αστυνομίας αποσκοπεί στην ενίσχυση της ακεραιότητας. Ο νόμος για τις δηλώσεις περιουσιακών στοιχείων αναθεωρήθηκε προκειμένου να διευκολυνθεί η διαδικασία υποβολής και επαλήθευσης των δηλώσεων οικονομικών συμφερόντων. Οι τροποποιήσεις των κανόνων για τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων προβλέπουν σαφέστερους λόγους για την επιστροφή ή την αναστολή της κρατικής χρηματοδότησης. Η αποτελεσματική εφαρμογή και επιβολή των κανόνων για την άσκηση πίεσης ή επιρροής από ομάδες συμφερόντων έχει βελτιωθεί, αλλά απαιτούνται περαιτέρω μέτρα. Οι προσπάθειες για τον μετριασμό των κινδύνων διαφθοράς στις δημόσιες συμβάσεις και τη βελτίωση των διαδικασιών αδειοδότησης θεωρούνται θετικές εξελίξεις από τις επιχειρήσεις.

Οι πόροι της ρυθμιστικής αρχής των μέσων μαζικής επικοινωνίας έχουν ενισχυθεί, καθώς έχει αυξηθεί ο αριθμός των εργαζομένων, αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν ανησυχίες σχετικά με την ανεξαρτησία και τη χρηματοδότησή της. Οι νέες διαδικασίες διορισμού σε όργανα διοίκησης εισάγουν θετικές αλλαγές, ενώ εξακολουθούν να υπάρχουν ανησυχίες σχετικά με το νομοθετικό πλαίσιο και την πολιτική ανεξαρτησία των δημόσιων μέσων μαζικής επικοινωνίας. Η διαφάνεια όσον αφορά την ιδιοκτησία των μέσων μαζικής επικοινωνίας ενισχύεται από τη συνεχιζόμενη λειτουργία του μητρώου έντυπου και ηλεκτρονικού Τύπου. Τον Ιούνιο του 2025 θεσπίστηκε νέος νόμος για την ενίσχυση της δημοσιότητας και της διαφάνειας στον έντυπο και ηλεκτρονικό Τύπο, την ενίσχυση της συντακτικής ανεξαρτησίας και των θεσμικών διασφαλίσεων όσον αφορά τη διαφήμιση φορέων του Δημοσίου, την ενυπόγραφη δημοσιογραφία και την προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Το νομικό πλαίσιο σχετικά με το δικαίωμα πρόσβασης σε έγγραφα έχει βελτιωθεί σημαντικά, ωστόσο εξακολουθούν να υπάρχουν προκλήσεις όσον αφορά την εφαρμογή του. Έχουν σημειωθεί αρκετές θετικές εξελίξεις στο τοπίο για την ασφάλεια των δημοσιογράφων, αν και εξακολουθούν να υπάρχουν προκλήσεις στην πράξη. Οι προσπάθειες που καταβλήθηκαν για την περαιτέρω ανάπτυξη μέτρων που εγκρίθηκαν σε

προηγούμενα έτη αποτελούν σημαντικά βήματα όσον αφορά τις νομοθετικές και μη νομοθετικές διασφαλίσεις για τη βελτίωση της προστασίας των δημοσιογράφων, ιδίως όσον αφορά τις καταχρηστικές αγωγές.

Η θετική τάση αποφυγής της θέσπισης νομοθεσίας με τη διαδικασία του επείγοντος συνεχίζεται, και γίνεται σεβαστό το εκ του νόμου προβλεπόμενο χρονοδιάγραμμα για τις δημόσιες διαβουλεύσεις, παρόλο που η συμμετοχή και η διαφάνεια στη νομοθετική διαδικασία θα μπορούσαν να βελτιωθούν περαιτέρω. Καταβάλλονται προσπάθειες για να διασφαλιστεί ότι το δικαστικό σώμα συμμετέχει περισσότερο στην εποπτεία του καθεστώτος ασυλίας των μελών της κυβέρνησης. Εξακολουθούν να υπάρχουν οι προκλήσεις που εντοπίστηκαν στο παρελθόν όσον αφορά το διορισμό των μελών των ανεξάρτητων αρχών που έχουν συσταθεί δυνάμει του Συντάγματος. Η πρόοδος όσον αφορά τη δικαστική έρευνα μετά το ναυάγιο της Πύλου αποτελεί θετική εξέλιξη ώστε να αρχίσουν να αντιμετωπίζονται οι ελλείψεις στη διερεύνηση περιστατικών αυθαιρεσίας στα οποία εμπλέκονται όργανα επιβολής του νόμου. Η συνδιαλλαγή με τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών δεν έχει ακόμη λάβει τακτικό και διαρκή χαρακτήρα.

ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

Συνολικά, όσον αφορά τις συστάσεις που διατυπώθηκαν στην έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου, η Ελλάδα σημείωσε:

- κάποια περαιτέρω πρόοδο ως προς τη συνέχιση των προσπαθειών για τη δημιουργία αξιόπιστου ιστορικού επιδόσεων όσον αφορά τις διώξεις και τις τελεσίδικες αποφάσεις σε υποθέσεις διαφθοράς, συμπεριλαμβανομένων των υποθέσεων διαφθοράς σε υψηλό επίπεδο
- σημαντική πρόοδο ως προς την περαιτέρω προώθηση της διαδικασίας δημιουργίας νομοθετικών και μη νομοθετικών διασφαλίσεων για τη βελτίωση της προστασίας των δημοσιογράφων, ιδίως όσον αφορά τις καταχρηστικές αγωγές κατά δημοσιογράφων και την ασφάλειά τους, σύμφωνα με το μνημόνιο συνεργασίας που έχει υπογραφεί και λαμβανομένων υπόψη των ευρωπαϊκών προτύπων για την προστασία των δημοσιογράφων
- κάποια περαιτέρω πρόοδο ως προς την εντατικοποίηση των προσπαθειών για τη διασφάλιση αποτελεσματικής και έγκαιρης διαβούλευσης στην πράξη με τα ενδιαφερόμενα μέρη σχετικά με τα νομοσχέδια, μεταξύ άλλων μέσω της τήρησης των νόμιμων προθεσμιών για τη δημόσια διαβούλευση
- περιορισμένη πρόοδο όσον αφορά την αξιολόγηση του υφιστάμενου νομικού πλαισίου για την εγγραφή των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών σε μητρώα και την καθιέρωση διαρθρωμένου διαλόγου.

Στη βάση αυτή, και λαμβανομένων υπόψη άλλων εξελίξεων που σημειώθηκαν κατά την περίοδο αναφοράς, και παράλληλα με την υπενθύμιση των σχετικών δεσμεύσεων που έχουν αναληφθεί στο πλαίσιο του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, καθώς και των σχετικών ειδικών ανά χώρα συστάσεων στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου, συνιστάται στην Ελλάδα:

- να συνεχίσει τις προσπάθειες για τη δημιουργία αξιόπιστου ιστορικού επιδόσεων όσον αφορά τις διώξεις και τις τελεσίδικες αποφάσεις σε υποθέσεις διαφθοράς, συμπεριλαμβανομένων των υποθέσεων διαφθοράς σε υψηλό επίπεδο
- να βελτιώσει το πλαίσιο για την άσκηση πίεσης ή επιρροής από ομάδες συμφερόντων, μεταξύ άλλων με την επανεξέταση του ορισμού του εκπροσώπου ομάδων συμφερόντων και τη διασφάλιση της αποτελεσματικής εφαρμογής
- να εξακολουθήσει να καταβάλλει προσπάθειες για την ενίσχυση των νομοθετικών και μη νομοθετικών διασφαλίσεων για τη βελτίωση της ασφάλειας και της προστασίας των δημοσιογράφων, ιδίως όσον αφορά τις καταχρηστικές αγωγές, σύμφωνα με το μνημόνιο συνεργασίας που έχει υπογραφεί και λαμβανομένων υπόψη των ευρωπαϊκών προτύπων για την προστασία των δημοσιογράφων.
- να αναπτύξει τακτικό και συνεχή διαρθρωμένο διάλογο με τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και να απλουστεύσει τις απαιτήσεις εγγραφής για τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών με σκοπό τη διατήρηση ενός ανοικτού πλαισίου για τη λειτουργία τους.

I. ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ¹

Ανεξαρτησία

Το επίπεδο της εκλαμβανόμενης ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης στην Ελλάδα είναι πλέον χαμηλό για το ευρύ κοινό και εξακολουθεί να είναι μέτριο για τις εταιρείες. Συνολικά, το 38 % του γενικού πληθυσμού και το 49 % των επιχειρήσεων θεωρούν το επίπεδο ανεξαρτησίας των δικαστηρίων και των δικαστών «αρκετά ή πολύ καλό» το 2025². Η αντίληψη του ευρέος κοινού όσον αφορά την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης έχει σημειώσει ελαφριά μείωση σε σύγκριση με το 2024 (40 %) ενώ έχει σημειώσει σημαντική μείωση σε σύγκριση με το 2021 (55 %). Η αντίληψη του ευρέος κοινού όσον αφορά την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης στις επιχειρήσεις έχει βελτιωθεί ελαφρά σε σχέση με το 2024 (48 %), αλλά είναι σε χαμηλότερα επίπεδα από ό,τι το 2021 (60 %). Τα ενδιαφερόμενα μέρη στον τομέα της δικαιοσύνης θεωρούν ότι η αντίληψη του κοινού επηρεάζεται από διάφορες υποθέσεις υψηλής προβολής και συμφωνούν ότι θα πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στην αποκατάσταση της εμπιστοσύνης στο δικαστικό σύστημα και τη βελτίωση της αντίληψης³.

Μετά από πρόσφατη μεταρρύθμιση, το δικαστικό σώμα συμμετέχει για πρώτη φορά στους διορισμούς στις ανώτατες θέσεις δικαστικών. Τον Μάιο του 2025 η νέα διάταξη που προβλέπει τη συμμετοχή της διοικητικής ολομέλειας των τριών ανώτατων δικαστηρίων στη διαδικασία διορισμού των προέδρων και των αντιπροέδρων τους⁴ τροποποιήθηκε περαιτέρω μετά από πρόταση που υποβλήθηκε από τον Άρειο Πάγο και το Συμβούλιο της Επικρατείας όσον αφορά κυρίως τη διαδικασία ψηφοφορίας⁵. Τον Ιούνιο του 2025 η διοικητική ολομέλεια του Άρειου Πάγου υπέβαλε στην κυβέρνηση τη μη δεσμευτική γνωμοδότησή της για τον διορισμό του νέου προέδρου της, των αντιπροέδρων και του εισαγγελέα του Αρείου Πάγου⁶. Ευρύ φάσμα ενδιαφερόμενων μερών από τον τομέα της δικαιοσύνης χαιρέτισε τη μεταρρύθμιση. Ορισμένοι θεωρούν ότι η συμμετοχή του δικαστικού σώματος θα μπορούσε να ενισχυθεί περαιτέρω, για παράδειγμα με τη θέσπιση της υποχρέωσης η επιλογή να γίνεται μόνο μεταξύ των επικρατέστερων υποψηφίων που προτείνονται από το δικαστικό σώμα⁷. Μια τέτοια περαιτέρω μεταρρύθμιση θα απαιτούσε

¹ Επισκόπηση του θεσμικού πλαισίου και για τους τέσσερις πυλώνες είναι διαθέσιμη [εδώ](#).

² Διαγράμματα 50 και 52, Πίνακας αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης για το 2025 και διαγράμματα 51 και 53, Πίνακας αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης για το 2023. Το επίπεδο της εκλαμβανόμενης ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης κατηγοριοποιείται ως εξής: πολύ χαμηλό (λιγότερο από το 30 % όσων απάντησαν θεωρεί την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης «αρκετά καλή» και «πολύ καλή»· χαμηλό (30-39 %), μέτριο (40-59 %), υψηλό (60-75 %), πολύ υψηλό (άνω του 75 %).

³ Επίσκεψη στην Ελλάδα, Υπουργείο Δικαιοσύνης, εισαγγελείς, Άρειος Πάγος, Ελεγκτικό Συνέδριο, ενώσεις δικαστών και Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών.

⁴ Η μεταρρύθμιση αυτή εφάρμοσε πλήρως προηγούμενες συστάσεις που είχαν απευθυνθεί στην Ελλάδα για τη συμμετοχή του δικαστικού σώματος στους διορισμούς στις ανώτατες θέσεις δικαστικών. Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου, κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα, σ. 6-7.

⁵ Η τροποποίηση εισάγει περιορισμούς ως προς τον αριθμό υποψηφίων με βάση την αρχαιότητα καθώς και ελάχιστο αριθμό ψήφων που μπορεί να λάβει ο κάθε δικαστής. Επεκτείνει επίσης το πεδίο εφαρμογής της μεταρρύθμισης στον διορισμό του γενικού επιτρόπου της επικρατείας. Νόμος 5197/2025, άρθρο 36.

⁶ Άρειος Πάγος (2025β). Τα επόμενα βήματα περιλαμβάνουν μη δεσμευτική γνωμοδότηση της Διάσκεψης των Προέδρων της Βουλής και πρόταση του υπουργού Δικαιοσύνης πριν από τη λήψη της τελικής απόφασης από το Υπουργικό Συμβούλιο.

⁷ Επίσκεψη στην Ελλάδα, Ελεγκτικό Συνέδριο, εισαγγελείς, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, Ένωση Δικαστών και Εισαγγελέων και Ένωση Δικαστικών Λειτουργών Ελεγκτικού Συνεδρίου. Η Ένωση Διοικητικών Δικαστών αναφέρθηκε σε σύστημα σύμφωνα με το οποίο οι διορισμοί αποφασίζονται από τη Βουλή βάσει καταλόγου υποψηφίων που επιλέγονται από όργανο το οποίο περιλαμβάνει και δικαστές στη σύνθεσή του. Η Ένωση Δικαστικών Λειτουργών του Συμβουλίου της Επικρατείας εξέφρασε επίσης την

συνταγματική αναθεώρηση⁸. Η κυβέρνηση έχει ήδη ανακοινώσει την πρόθεσή της να τη συμπεριλάβει στην επικείμενη αναθεώρηση του Συντάγματος, η οποία έχει προγραμματιστεί να αρχίσει αργότερα εντός του τρέχοντος έτους, στο πλαίσιο των προσπαθειών για την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης του κοινού στο δικαστικό σώμα⁹.

Το δικαστικό σώμα προτείνει πρωτοβουλίες που αποσκοπούν στην αποκατάσταση της εμπιστοσύνης του κοινού στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης. Τον Απρίλιο του 2025 η Ένωση Δικαστών και Εισαγγελέων υπέβαλε στους εκπροσώπους όλων των πολιτικών κομμάτων τις προτάσεις της που αποβλέπουν στην ενίσχυση της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης, καθώς και πρόταση για περίοδο αναμονής μετά τη συνταξιοδότηση¹⁰. Σύμφωνα με τις ενώσεις δικαστών και τον Δικηγορικό Σύλλογο, η θέσπιση κανόνα σύμφωνα με τον οποίο οι δικαστές δεν θα μπορούν να κατέχουν δημόσιες θέσεις για περίοδο τριών ετών μετά τη συνταξιοδότησή τους θα μπορούσε να επιτύχει δίκαιη ισορροπία, καθώς μ' αυτόν τον τρόπο ο δημόσιος τομέας θα μπορούσε να επωφεληθεί από το κύρος και την εμπειρία των δικαστών, ενώ παράλληλα θα αποτρεπόταν η δημιουργία της αντίληψης αλληλεξάρτησης με την εκτελεστική εξουσία¹¹. Εκπρόσωποι του Αρείου Πάγου και του Συμβουλίου της Επικρατείας θεωρούν ότι οι υφιστάμενες εγγυήσεις ανεξαρτησίας και τα υψηλά δεοντολογικά πρότυπα που είναι εγγενή στα καθήκοντα του δικαστή καθιστούν περιττή την πρόβλεψη περιόδου αναμονής¹². Η κυβέρνηση μελετά νομοθετικό πλαίσιο που θα επιτρέπει στους δικαστές να αναλαμβάνουν δραστηριότητες μετά τη συνταξιοδότηση βάσει αντικειμενικών και διαφανών κριτηρίων¹³.

Η απόφαση κίνησης πειθαρχικής διαδικασίας κατά δικαστών για λόγους που συνδέονται με το περιεχόμενο των αποφάσεών τους αποτέλεσε αντικείμενο συζήτησης εντός του δικαστικού σώματος. Τον Μάρτιο του 2025 προέκυψε διαμάχη όταν η πρόεδρος του Αρείου Πάγου έδωσε εντολή στο Συμβούλιο Επιθεώρησης να διερευνήσει τυχόν πειθαρχική ευθύνη μελών του δικαστικού σώματος λόγω της απόφασής τους να μην επιβάλουν δικονομικά μέτρα καταναγκασμού στους κατηγορούμενους σε εκκρεμή ποινική υπόθεση. Η πειθαρχική ευθύνη δικαστή που απορρέει από δικαστική απόφαση πρέπει να θεωρείται μέτρο που χρησιμοποιείται σε εξαιρετικές περιπτώσεις, δεδομένων των πιθανών συνεπειών του για την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης. Οι ενώσεις δικαστών και ο Δικηγορικός Σύλλογος αντέδρασαν, επαναλαμβάνοντας ότι οι δικαστικές αποφάσεις, ακόμη και αν περιέχουν νομικά ή πραγματικά σφάλματα, υπόκεινται μόνο σε ένδικα μέσα και δεν μπορούν να επισύρουν πειθαρχική δίωξη κατά του δικαστή που τις εξέδωσε¹⁴. Ο Άρειος

ικανοποίησή της για τη μεταρρύθμιση και υπογράμμισε την ανάγκη η εκτελεστική εξουσία να ακολουθεί στην πράξη τις γνώμες του δικαστικού σώματος, Ένωση Δικαστικών Λειτουργιών του Συμβουλίου της Επικρατείας (2025), γραπτές εισηγήσεις, σ. 2.

⁸ Σύνταγμα της Ελλάδας, άρθρο 90 παράγραφος 5. Βλ. επίσης έκθεση του 2023 για το κράτος δικαίου, Ελλάδα, σ. 7.

⁹ Επίσκεψη στην Ελλάδα, Υπουργείο Δικαιοσύνης.

¹⁰ Ένωση Δικαστών και Εισαγγελέων (2025α).

¹¹ Ο διορισμός, τον Οκτώβριο του 2024, ενός αφυπηρετήσαντα ανώτατου αντεισαγγελέα ως προϊστάμενου της δικαστικής αστυνομίας μετά από την απαιτούμενη διετή περίοδο αναμονής παρουσιάστηκε ως θετικό προηγούμενο αναφορικά με τον νόμο 5049/2023, άρθρο 3 παράγραφος 3. Επίσκεψη στην Ελλάδα, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, Ελεγκτικό Συνέδριο, Ένωση Δικαστών και Εισαγγελέων· Ένωση Διοικητικών Δικαστών, Ένωση Δικαστικών Λειτουργιών Ελεγκτικού Συνεδρίου.

¹² Επίσκεψη στην Ελλάδα, Άρειος Πάγος και Συμβούλιο της Επικρατείας.

¹³ Ελληνική κυβέρνηση (2025α).

¹⁴ Ένωση Δικαστών και Εισαγγελέων (2025α), Ένωση Διοικητικών Δικαστών (2025α), Ένωση Εισαγγελέων (2025α) και Ένωση Δικαστικών Λειτουργιών του Συμβουλίου της Επικρατείας (2025α)· Ολομέλεια Δικηγορικών Συλλόγων (2025). Παρόμοια απόφαση της προέδρου του Αρείου Πάγου τον Ιούνιο του 2024

Πάγος αντέκρουσε την κριτική, επισημαίνοντας ότι η ελευθερία της γνώμης των δικαστών δεν σημαίνει ότι αυτοί δεν υπόκεινται σε κανέναν έλεγχο¹⁵.

Ποιότητα

Η εφαρμογή του νέου δικαστικού χάρτη στην αστική και ποινική δικαιοσύνη σημειώνει ικανοποιητική πρόοδο. Η ενοποίηση του πρώτου βαθμού δικαιοδοσίας με τη συγχώνευση των ειρηνοδικείων και των πρωτοδικείων τέθηκε σε ισχύ τον Σεπτέμβριο του 2024¹⁶. Εγκρίθηκε μια πρώτη δέσμη αναγκαιών τροποποιήσεων του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και του κώδικα οργανισμού δικαστηρίων και κατάστασης δικαστικών λειτουργών, ενώ αναμένονται περαιτέρω νομοθετικές αλλαγές, μεταξύ άλλων σε σχέση με τη σταδιοδρομία των πρώην ειρηνοδικών και τη διαδικασία ένταξής τους στις επετηρίδες των πρωτοδικών. Έρευνα που διεξήγαγε η Παγκόσμια Τράπεζα μεταξύ των μελών του δικαστικού σώματος και του προσωπικού των δικαστηρίων που επηρεάστηκε από τον νέο δικαστικό χάρτη, καθώς και στατιστικά στοιχεία που συνέλεξε η κυβέρνηση, έδειξαν ήδη ότι η μεταρρύθμιση έχει σημειώσει πολλά υποσχόμενα αποτελέσματα¹⁷. Οι εισαγγελείς επισήμαναν ότι η αύξηση των ακροαματικών διαδικασιών στα δικαστήρια λόγω της συγχώνευσης πρωτοδικείων απαιτεί αύξηση του αριθμού των εισαγγελέων¹⁸.

Προχωρούν τα έργα βελτίωσης του επιπέδου ψηφιοποίησης. Στις ποινικές διαδικασίες, πραγματοποιήθηκαν εξ αποστάσεως ακροάσεις μαρτύρων και κατηγορουμένων, ενώ το κοινό μπορεί να παρακολουθεί διαδικτυακά την πρόοδο των υποθέσεων. Τον Δεκέμβριο του 2024 πραγματοποιήθηκε η πρώτη εξ αποστάσεως ακρόαση στο πλαίσιο της διοικητικής δικαιοσύνης. Μεγάλα έργα, που χρηματοδοτούνται από τον μηχανισμό ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, συμπεριλαμβανομένης της αναβάθμισης των συστημάτων διαχείρισης υποθέσεων στον τομέα της διοικητικής, της πολιτικής και της ποινικής δικαιοσύνης, αναμένεται να ολοκληρωθούν στις αρχές του 2026 και να καλύψουν σχεδόν όλες τις ροές εργασιών των δικαστηρίων¹⁹. Μολονότι οι δικηγόροι αναγνωρίζουν την πρόοδο που έχει σημειωθεί, τονίζουν ότι εξακολουθεί να περιορίζεται σε ορισμένα δικαστήρια και ότι η παράλληλη χρήση ηλεκτρονικών και έντυπων συστημάτων δημιουργεί πρακτικές δυσκολίες για τους επαγγελματίες. Η εφαρμογή «Ηλεκτρονικό πινάκιο», η οποία επιτρέπει στους δικηγόρους να παρακολουθούν σε πραγματικό χρόνο την πορεία των πινακίων ενώπιον αστικών, ποινικών και διοικητικών δικαστηρίων, έχει αρχίσει να λειτουργεί. Ο Δικηγορικός Σύλλογος εξέφρασε την ικανοποίησή του για την εξέλιξη αυτή, η οποία διευκολύνει το έργο του κλάδου²⁰. Η πρόσβαση στη νομολογία σημειώνει επίσης πρόοδο. Η πλειονότητα των ανωνυμοποιημένων αποφάσεων των ανώτατων δικαστηρίων είναι διαθέσιμη στους

είχε επίσης προκαλέσει παρόμοιες αντιδράσεις. Ένωση Δικαστών και Εισαγγελέων, Ένωση Εισαγγελέων και Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών (2024).

¹⁵ Άρειος Πάγος (2025α). Ως εκ τούτου, τροποποιήθηκε ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας ώστε να προβλεφθεί το δικαίωμα των ανώτερων εισαγγελέων να ασκούν προσφυγή κατά των αποφάσεων που αφορούν μέτρα καταναγκασμού (νόμος 5197/2025, άρθρο 58).

¹⁶ Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου, κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα, σ. 10.

¹⁷ Ελληνική κυβέρνηση (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 16-20. Η ελληνική κυβέρνηση εκτιμά ότι η μεταρρύθμιση έχει ήδη αυξήσει την παραγωγικότητα των δικαστηρίων. Τα πρώτα στατιστικά στοιχεία σχετικά με την εφαρμογή του δικαστικού χάρτη είναι ενθαρρυντικά και επιβεβαιώνουν τις αρχικές εκτιμήσεις της ελληνικής κυβέρνησης (2025α).

¹⁸ Επίσκεψη στην Ελλάδα, εισαγγελείς.

¹⁹ Ελληνική κυβέρνηση (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 34-39.

²⁰ Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών (2025) και επίσκεψη στην Ελλάδα: CCBE (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 96.

αντίστοιχους ιστοτόπους αυτών²¹, όχι όμως ακόμη η πλειονότητα των αποφάσεων που εκδίδονται από τα τακτικά δικαστήρια²². Τα υπό εξέλιξη έργα αποσκοπούν στην ψηφιοποίηση της πρόσβασης στη νομολογία των τακτικών δικαστηρίων και, ως εκ τούτου, στην αντιμετώπιση των ελλείψεων που εντοπίστηκαν από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στο πλαίσιο αυτό²³. Το Ελεγκτικό Συνέδριο αναπτύσσει εργαλείο ΤΝ για να βοηθά τους δικαστές στη σύνταξη σχεδίων αποφάσεων²⁴. Η ψηφιοποίηση του συμβολαιογραφικού λειτουργήματος βρίσκεται σε επαρκές επίπεδο και θα προχωρήσει περαιτέρω με τη δημιουργία του ηλεκτρονικού μητρώου διαθηκών²⁵.

Οι επιχειρηματικοί φορείς εξέφρασαν την ικανοποίησή τους για τις προσπάθειες προώθησης της χρήσης εναλλακτικών τρόπων επίλυσης διαφορών, στις οποίες συγκαταλέγονται και σχέδια για την αναθεώρηση της υφιστάμενης νομοθεσίας. Μολονότι η χρήση της διαμεσολάβησης σε οικογενειακές και κληρονομικές διαφορές δείχνει ήδη πολλά υποσχόμενα αποτελέσματα, γενικότερα οι προσπάθειες για την προώθηση της χρήσης εναλλακτικών εργαλείων επίλυσης διαφορών και την παροχή κινήτρων είναι μάλλον περιορισμένες²⁶. Η κυβέρνηση προχωρά με σχέδια για την αναθεώρηση του υφιστάμενου πλαισίου και τη θέσπιση κωδικοποιημένης νομοθεσίας για την εναλλακτική επίλυση διαφορών, συμπεριλαμβανομένης της δικαστικής και εξωδικαστικής διαμεσολάβησης και διαιτησίας, έως τον Σεπτέμβριο του 2025. Για τον σκοπό αυτό, συστάθηκε ειδική γραμματεία στο Υπουργείο Δικαιοσύνης²⁷. Εκπρόσωποι του επιχειρηματικού κλάδου υποστηρίζουν σθεναρά τις προσπάθειες για την προώθηση της εναλλακτικής επίλυσης διαφορών²⁸.

Τα ανώτατα δικαστήρια διόρισαν εκπροσώπους Τύπου για τη διασφάλιση της καλύτερης επικοινωνίας με το κοινό. Ο Άρειος Πάγος, το Συμβούλιο της Επικρατείας και το Ελεγκτικό Συνέδριο όρισαν δικαστές επιφορτισμένους με την επικοινωνία με τα μέσα μαζικής επικοινωνίας και την παροχή πληροφοριών σχετικά με τις δραστηριότητες και τη νομολογία των δικαστηρίων, μεταξύ άλλων σχετικά με σημαντικές υποθέσεις²⁹. Το Συμβούλιο της Επικρατείας εισήγαγε ως ορθή πρακτική την έκδοση ανακοινώσεων του προέδρου του σχετικά με σημαντικές αποφάσεις δημοσίου συμφέροντος και τη δημοσίευση σαφών και φιλικών προς τον αναγνώστη πληροφοριών σχετικά με τις αποφάσεις αυτές με τη μορφή ερωτήσεων και απαντήσεων³⁰.

Αποδοτικότητα

Η διάρκεια των δικαστικών διαδικασιών εξακολουθεί να εγείρει σοβαρές προκλήσεις και, παρόλο που οι αρχικές ενδείξεις από την εφαρμογή των πρόσφατων

²¹ Συμβούλιο της Επικρατείας (2024)· Ελληνική κυβέρνηση (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 26-28.

²² Πίνακας αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης για το 2025, διάγραμμα 47. Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών (2025).

²³ Απόφαση του ΕΔΔΑ, προσφυγή 51774/17, Τσιώλης κατά Ελλάδας, σκέψεις 75-81 και 84-86.

²⁴ Επίσκεψη στην Ελλάδα, Ελεγκτικό Συνέδριο και Ένωση Δικαστικών Λειτουργιών Ελεγκτικού Συνεδρίου.

²⁵ Σκοπός της πλατφόρμας είναι η επιτάχυνση της διαδικασίας δημοσίευσης διαθηκών και η συμβολή στην αποσυμφόρηση των δικαστηρίων. Εκτιμάται ότι επί του παρόντος εκκρεμούν 40 000 αιτήσεις δημοσίευσης ενώπιον των δικαστηρίων των Αθηνών. Επίσκεψη στην Ελλάδα, Συμβολαιογραφικός Σύλλογος Αθηνών.

²⁶ Πίνακας αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης για το 2024 και το 2025, διαγράμματα 28 και 26 αντίστοιχα.

²⁷ Ελληνική κυβέρνηση (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 50-51.

²⁸ Επίσκεψη στην Ελλάδα, επιχειρηματικές ενώσεις.

²⁹ Ελληνική κυβέρνηση (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 25-26. Ένωση Δικαστικών Λειτουργιών του Συμβουλίου της Επικρατείας (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 1.

³⁰ Συμβούλιο της Επικρατείας (2025α, β).

μεταρρυθμίσεων είναι ενθαρρυντικές, είναι ακόμη νωρίς για την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων. Ο χρόνος εκδίκασης αστικών και εμπορικών υποθέσεων αμφισβητούμενης δικαιοδοσίας σε πρώτο βαθμό επιδεινώθηκε περαιτέρω, φθάνοντας τις 771 ημέρες το 2023 (σε σύγκριση με 746 ημέρες το 2022), το μεγαλύτερο χρονικό διάστημα στην ΕΕ, ενώ το ποσοστό διεκπεραίωσης αστικών και εμπορικών υποθέσεων αμφισβητούμενης δικαιοδοσίας μειώθηκε ελαφρώς στο 92 % (93 % το 2022), και εξακολούθησε να υπολείπεται σαφώς του 100 %, ενώ είναι από τα χαμηλότερα στην ΕΕ. Όσον αφορά τις διοικητικές υποθέσεις, ο χρόνος εκδίκασης στα πρωτοβάθμια δικαστήρια βελτιώθηκε περαιτέρω σε 439 ημέρες το 2023 (464 ημέρες το 2022). Παράλληλα, το ποσοστό διεκπεραίωσης παραμένει μεταξύ των υψηλότερων στην ΕΕ (121 % έναντι 127 % το 2022). Αντιθέτως, η διάρκεια των διαδικασιών ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας εξακολούθησε να είναι πολύ μεγάλη, δηλαδή 1 232 ημέρες το 2023 (1 239 ημέρες το 2022)³¹. Όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη θεωρούν ότι οι συνεχιζόμενες καθυστερήσεις στην απονομή της δικαιοσύνης αποτελούν τη μεγαλύτερη πρόκληση για το δικαστικό σύστημα³². Η διάρκεια των δικαστικών διαδικασιών είναι καίριας σημασίας για την ορθή λειτουργία της οικονομίας και τις καλές επιδόσεις σε άλλους τομείς³³. Το 56,2 % των εταιρειών στην Ελλάδα θεωρεί ότι οι χρονοβόρες δικαστικές διαδικασίες αποτελούν μείζον εμπόδιο για την ανάπτυξη των επιχειρήσεων³⁴. Υπάρχουν θετικά σημάδια από την υλοποίηση αρκετών πρόσφατων μεταρρυθμίσεων, συμπεριλαμβανομένης της νέας διαδικασίας ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας και της μεταφοράς ορισμένων κατηγοριών υποθέσεων εκούσιας δικαιοδοσίας από τα δικαστήρια στους δικηγόρους, αλλά απαιτείται περισσότερος χρόνος για να εκτιμηθεί ο αντίκτυπός τους στη συνολική αποδοτικότητα του συστήματος απονομής δικαιοσύνης. Οι δικηγόροι και οι συμβολαιογράφοι επισήμαναν ότι θα μπορούσαν να μεταφερθούν σ' αυτούς και άλλες κατηγορίες υποθέσεων εκούσιας δικαιοδοσίας, προκειμένου να συμβάλουν περαιτέρω στην αποσυμφόρηση των πολιτικών δικαστηρίων και να βελτιώσουν την αποδοτικότητά τους³⁵. Η προγραμματισμένη αναθεώρηση του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας αναμένεται να επιταχύνει επίσης την απονομή της δικαιοσύνης και ιδίως να αντιμετωπίσει τις υφιστάμενες καθυστερήσεις στον προγραμματισμό των δικασίμων, ζήτημα που επισημάνθηκε από όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη³⁶.

Η ευθύνη για τον καθορισμό ποινής μείωσης μισθού σε περίπτωση αδικαιολόγητων καθυστερήσεων τροποποιήθηκε ώστε να διασφαλιστεί αποτελεσματικότερη εφαρμογή. Μπορεί να επιβληθεί μείωση μισθού σε δικαστές οι οποίοι, από δική τους υπαιτιότητα, δεν εκπληρώνουν τα δικαστικά τους καθήκοντα. Σ' αυτό περιλαμβάνεται η κατ' επανάληψη αδικαιολόγητη καθυστέρηση της παράδοσης σχεδίων απόφασης και δικογραφιών. Η εξουσία επιβολής τέτοιων αποφάσεων έχει μεταβιβαστεί από τους προέδρους των δικαστηρίων στα οποία υπηρετούν οι εν λόγω δικαστές, στον πρόεδρο του Αρείου Πάγου, για την πολιτική και

³¹ Πίνακας αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης για το 2025, διαγράμματα 5, 7, 8, 10 και 11.

³² Επίσκεψη στην Ελλάδα, Ελεγκτικό Συνέδριο, Αρείος Πάγος, Συμβούλιο της Επικρατείας, ενώσεις δικαστών, Συμβολαιογραφικός Σύλλογος, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, επιχειρηματικοί σύλλογοι, Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, κοινωνία των πολιτών. Ένωση Δικαστικών Λειτουργών του Συμβουλίου της Επικρατείας (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 1.

³³ ΔΝΤ (2025), Enhancing Judicial System Efficiency in Greece: Drivers and Economic Impact (Ενίσχυση της αποδοτικότητας του συστήματος απονομής δικαιοσύνης: Κινητήριες δυνάμεις και οικονομικός αντίκτυπος), σ. 6. Ευρωπαϊκό Εξάμηνο (2025) Ελλάδα, σ. 7, 10, 11 και SWD (2025) 208, σ. 9 και 14.

³⁴ Σύνδεσμος Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών (ΣΕΒ), Ο σφυγμός του επιχειρείν 2025. Το ποσοστό φθάνει το 80 % για τις μεσαίες επιχειρήσεις.

³⁵ Επίσκεψη στην Ελλάδα, Συμβολαιογραφικός Σύλλογος και Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών.

³⁶ Επίσκεψη στην Ελλάδα, Αρείος Πάγος, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών και Ένωση Δικαστών και Εισαγγελέων. ΔΝΤ (2025), σ. 19.

ποινική δικαιοσύνη, και στον Γενικό Επίτροπο της Επικρατείας για τη διοικητική. Οι δικαστές τους οποίους αφορά η οικεία πράξη έχουν δικαίωμα προσφυγής εντός δέκα ημερών ενώπιον του αρμόδιου ανώτατου δικαστικού συμβουλίου³⁷.

II. ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ

Σύμφωνα με την αντίληψη εμπειρογνομόνων, πολιτών και διευθυντικών στελεχών επιχειρήσεων, το επίπεδο διαφθοράς στον δημόσιο τομέα είναι υψηλό. Στον δείκτη αντίληψης της διαφθοράς της Διεθνούς Διαφάνειας για το 2024, η Ελλάδα βαθμολογήθηκε με 49/100, και κατέλαβε την 21η θέση στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την 59η παγκοσμίως³⁸. Η αντίληψη αυτή έχει παραμείνει σχετικά σταθερή την τελευταία πενταετία³⁹. Σύμφωνα με την ειδική έρευνα του Ευρωβαρόμετρου του 2025, το 97 % όσων απάντησαν θεωρεί ότι η διαφθορά είναι ευρέως διαδεδομένη στη χώρα του (ενωσιακός μέσος όρος: 69 %) και το 66 % όσων απάντησαν αισθάνεται ότι επηρεάζεται προσωπικά από τη διαφθορά στην καθημερινή του ζωή (ενωσιακός μέσος όρος: 30 %). Όσον αφορά τις επιχειρήσεις, το 97 % των εταιρειών θεωρεί ότι η διαφθορά είναι ευρέως διαδεδομένη (ενωσιακός μέσος όρος: 63 %) και το 75 % πιστεύει ότι η διαφθορά αποτελεί πρόβλημα για την επιχειρηματική δραστηριότητα (ενωσιακός μέσος όρος: 35 %). Επιπλέον, το 33 % όσων απάντησαν θεωρεί ότι υπάρχουν αρκετές επιτυχείς ποινικές διώξεις ώστε να αποτρέπονται τα πρόσωπα από πρακτικές διαφθοράς (ενωσιακός μέσος όρος: 36 %), ενώ το 24 % των εταιρειών πιστεύει ότι τα περιστατικά δωροδοκίας ανώτερου υπαλλήλου από πρόσωπα και επιχειρήσεις τιμωρούνται δεόντως (ενωσιακός μέσος όρος: 33 %)⁴⁰.

Αναπτύσσεται νέο εθνικό στρατηγικό σχέδιο για την καταπολέμηση της διαφθοράς (ΕΣΣΚΔ). Η Εθνική Αρχή Διαφάνειας (ΕΑΔ) έχει αρχίσει τις προετοιμασίες για νέο ΕΣΣΚΔ που θα καλύπτει την περίοδο 2026-2029. Διεξήγαγε έρευνα στην οποία συμμετείχαν πολίτες, δημόσιοι υπάλληλοι, ελεγκτές, πανεπιστημιακοί και εκπρόσωποι πολιτικής και εργάζεται για τη συνολική χαρτογράφηση των κινδύνων διαφθοράς, την οποία αναμένει να ολοκληρώσει έως το τέλος Ιουνίου του 2025. Θα προβεί επίσης σε εκ των υστέρων εξωτερική αξιολόγηση του τρέχοντος ΕΣΣΚΔ (2022-2025). Ένας μικρός αριθμός δράσεων που σχετίζονται με υπό εξέλιξη έργα που χρηματοδοτούνται στο πλαίσιο του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας μπορεί να μεταφερθεί από το τρέχον σχέδιο δράσης στο νέο. Το νέο σχέδιο δράσης αναμένεται να αρχίσει να εφαρμόζεται το πρώτο εξάμηνο του 2026 αφού εγκριθεί από το Συμβούλιο Υπουργών⁴¹.

Στην Εθνική Αρχή Διαφάνειας διορίστηκε νέο συμβούλιο διοίκησης. Το νέο συμβούλιο διοίκησης της ΕΑΔ, το οποίο απαρτίζεται από τον πρόεδρο και τέσσερα μέλη, συστάθηκε τον Σεπτέμβριο του 2024. Έως το τέλος του καλοκαιριού του 2025 αναμένεται να διοριστεί νέος διοικητής⁴². Συνεχίστηκε η πρόσληψη επιθεωρητών-ελεγκτών και διοικητικού

³⁷ Άρθρο 50 του νόμου 4938/2022. Ελληνική κυβέρνηση (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 23.

³⁸ Το επίπεδο της εκλαμβανόμενης διαφθοράς κατηγοριοποιείται ως εξής: χαμηλό (άνω του 79)· σχετικά χαμηλό (μεταξύ 79-60), σχετικά υψηλό (μεταξύ 59-50), υψηλό (κάτω από 50).

³⁹ Το 2020 η βαθμολογία ήταν 50, ενώ το 2024 ήταν 49. Η βαθμολογία σημειώνει σημαντική αύξηση/μείωση όταν μεταβάλλεται πάνω από πέντε μονάδες· βελτίωση/επιδείνωση όταν μεταβάλλεται από 4 έως 5 μονάδες· είναι σχετικά σταθερή όταν μεταβάλλεται από 1 έως 3 μονάδες κατά την τελευταία πενταετία.

⁴⁰ Στοιχεία από το Ειδικό Ευρωβαρόμετρο 561 (2025) και το έκτακτο Ευρωβαρόμετρο 557 (2025).

⁴¹ Ελληνική κυβέρνηση (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 61· επίσκεψη στην Ελλάδα, ΕΑΔ.

⁴² Εθνική Αρχή Διαφάνειας (2025). Το νέο συμβούλιο διοίκησης εγκρίθηκε από την επιτροπή θεσμών και διαφάνειας της Βουλής και διορίστηκε από την κυβέρνηση στις 30 Σεπτεμβρίου 2024. Ελληνική κυβέρνηση και ΟΚΠ (2025), γραπτές και πρόσθετες παρατηρήσεις, σ. 59 και σ. 3 αντίστοιχα. Επίσκεψη στην Ελλάδα, Υπουργείο Εσωτερικών και ΕΑΔ.

προσωπικού τόσο σε κεντρικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο. Κατά τη διάρκεια του 2025 αναμένεται να καλυφθούν περισσότερες κενές θέσεις (139 έναντι 122 τον Μάρτιο του 2024 επί συνόλου 503 θέσεων)⁴³. Για την προσέλκυση περισσότερου προσωπικού, έχει ήδη θεσπιστεί πλαίσιο ευελιξίας για την κινητικότητα των επιθεωρητών-ελεγκτών, το οποίο υλοποιείται αποκλειστικά από την ΕΑΔ, μέσω αποσπάσεων που προκηρύσσονται με μία απόφαση του διοικητή. Η ΕΑΔ εξακολουθεί να αναζητά νέες εγκαταστάσεις που μπορούν να στεγάσουν όλο το προσωπικό της σε μία τοποθεσία, κάτι που είναι σημαντικό για τη βελτίωση του συντονισμού και της αποδοτικότητας⁴⁴.

Στο στάδιο της προετοιμασίας βρίσκεται διαλειτουργικό κοινό σύστημα διαχείρισης υποθέσεων, καθώς συνεχίζονται οι προσπάθειες για τη βελτίωση του ιστορικού επιδόσεων όσον αφορά τη δίωξη και τις τελεσίδικες αποφάσεις σε υποθέσεις διαφθοράς, μεταξύ άλλων σε υποθέσεις διαφθοράς σε υψηλό επίπεδο⁴⁵. Οι έρευνες για αδικήματα διαφθοράς από τη διεύθυνση οικονομικής αστυνομίας το 2024 ανήλθαν σε 112, δηλαδή αυξήθηκαν ελαφρώς σε σύγκριση με το 2023 (106 υποθέσεις). Τα στοιχεία που παρασχέθηκαν από το Τμήμα Οικονομικού Εγκλήματος της εισαγγελίας δείχνουν ότι χειρίστηκε λιγότερα αδικήματα διαφθοράς (δωροδοκία, κατάχρηση και υπεξαίρεση) το 2024 σε σύγκριση με το 2023 (71 σε σύγκριση με το 157). Τα επίσημα συγκεντρωτικά στατιστικά στοιχεία δείχνουν ότι το 2024 ο αριθμός των εν εξελίξει και περατωθεισών διώξεων και ο αριθμός των καταδικαστικών αποφάσεων για αδικήματα διαφθοράς, μεταξύ άλλων σε υψηλό επίπεδο, ήταν ελαφρώς χαμηλότερος από ό,τι το 2023⁴⁶. Δύο υποθέσεις δωροδοκίας αλλοδαπών δημόσιων λειτουργών βρίσκονται ακόμη στο στάδιο της προκαταρκτικής εξέτασης⁴⁷. Η κυβέρνηση βρίσκεται σε διαδικασία ανάπτυξης διαλειτουργικού κοινού συστήματος διαχείρισης υποθέσεων διαφθοράς που θα επιτρέπει σε όλες τις αρμόδιες αρχές να καταγράφουν και να παρακολουθούν κεντρικά τις υποθέσεις διαφθοράς από την έναρξη της έρευνας έως την καταδίκη, αποκτώντας έτσι πλήρη εικόνα των χρονοδιαγραμμάτων και της κατάστασης των υποθέσεων αυτών. Οι αρχές θεωρούν ότι αυτό θα βελτιώσει την

⁴³ Στις 13 Ιουνίου 2025 δημοσιεύθηκαν τα τελικά αποτελέσματα για τη στελέχωση 53 θέσεων επιθεωρητών-ελεγκτών μέσω απόσπασης.

⁴⁴ Η ΕΑΔ λειτουργεί επί του παρόντος σε πέντε κτίρια που βρίσκονται σε όλη την Αθήνα. Το ποσοστό κάλυψης των θέσεων επιθεωρητών-ελεγκτών είναι 74 % (238 από τις 320 θέσεις). Η προκήρυξη για την κάλυψη 53 θέσεων επιθεωρητών-ελεγκτών που δημοσιεύθηκε τον Ιούλιο του 2024 είναι ακόμα ενεργή. Αναμένεται η κάλυψη δεκατριών θέσεων διοικητικών υπαλλήλων το 2025. Πρόσκληση για την κάλυψη 27 θέσεων μέσω απόσπασης/κινητικότητας δημοσίων υπαλλήλων αναμένεται να ολοκληρωθεί το 2025. Ελληνική κυβέρνηση (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 55. Επίσκεψη στην Ελλάδα, Υπουργείο Εσωτερικών και ΕΑΔ.

⁴⁵ Η έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου συνέστησε στην Ελλάδα «να συνεχίσει τις προσπάθειες για τη δημιουργία αξιόπιστου ιστορικού επιδόσεων όσον αφορά τις διώξεις και τις τελεσίδικες αποφάσεις σε υποθέσεις διαφθοράς, συμπεριλαμβανομένων των υποθέσεων διαφθοράς σε υψηλό επίπεδο».

⁴⁶ Το 2024 δεν υπήρξαν περατωθείσες διώξεις για δωροδοκία πολιτικών αξιωματούχων (όπως και το 2023), δικαστών (μία υπόθεση το 2023) ή υπαλλήλων διεθνών οργανισμών (2 υποθέσεις το 2023). Στις εν εξελίξει διώξεις συγκαταλέγεται μία υπόθεση για δωροδοκία πολιτικών αξιωματούχων (όπως και το 2023), μία υπόθεση για δωροδοκία δικαστών (2 το 2023) και δύο υποθέσεις για δωροδοκία υπαλλήλων διεθνών οργανισμών (4 το 2023). Σε επίπεδο εφετείων, δεν υπήρξαν καταδικαστικές αποφάσεις για δωροδοκία δημόσιων λειτουργών του εθνικού συστήματος, ενώ το 2023 υπήρξαν 4. Υπήρξαν 2 αθωωτικές αποφάσεις για δωροδοκία δικαστών και υπαλλήλων διεθνών οργανισμών (καμία το 2023). Ελληνική κυβέρνηση (2025), γραπτές παρατηρήσεις, παράρτημα Ι.

⁴⁷ Επίσκεψη στην Ελλάδα, Υπουργείο Δικαιοσύνης. Στις 21 Νοεμβρίου 2024 η ΕΑΔ, από κοινού με τη Διπλωματική Ακαδημία του Υπουργείου Εξωτερικών, διοργάνωσε διαδικτυακή ημερίδα σχετικά με τη σύμβαση του ΟΟΣΑ για την καταπολέμηση της δωροδοκίας, στην οποία αναλύθηκαν τα κύρια σημεία της σύμβασης του ΟΟΣΑ και παρουσιάστηκε επισκόπηση των εθνικών πρωτοβουλιών για την αποτελεσματική εφαρμογή της.

αξιοπιστία των δεδομένων και θα συμβάλει στην αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των υποθέσεων διαφθοράς. Οι νομικές και τεχνικές προδιαγραφές του συστήματος βρίσκονται υπό κατάρτιση, πρόσκληση υποβολής προσφορών αναμένεται να δημοσιευτεί έως το τέλος του 2025 και να αναπτυχθεί το 2026⁴⁸. Επιπλέον, το 2025 τροποποιήθηκε ο Ποινικός Κώδικας ώστε να συμπεριλάβει μια διακριτή διάταξη για την «παρεμπόδιση της δικαιοσύνης» και να επεκτείνει τα «ευνοϊκά μέτρα» (ελαφρυντικές περιστάσεις) για τους δράστες που συνεργάζονται με τις αρχές και συμβάλλουν στην αποκάλυψη σύνθετων αδικημάτων που σχετίζονται με τη διαφθορά και το οργανωμένο έγκλημα⁴⁹. Οι αρχές αναμένουν ότι αυτές οι πρόσφατες εξελίξεις θα συμβάλουν στη βελτίωση του ιστορικού επιδόσεων. Η συνεργασία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας, της αστυνομίας και των εθνικών εισαγγελιών είναι συνολικά ικανοποιητική⁵⁰. Λαμβάνοντας υπόψη τις εξελίξεις αυτές, έχει σημειωθεί κάποια περαιτέρω πρόοδος όσον αφορά την εφαρμογή της σύστασης που διατυπώθηκε στην έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου.

Η αναδιοργάνωση της αστυνομίας αποσκοπεί στην ενίσχυση της ακεραιότητας και στη βελτίωση των πειθαρχικών διαδικασιών. Τον Μάρτιο του 2025 ψηφίστηκε νόμος για την αναδιοργάνωση της δομής της Ελληνικής Αστυνομίας⁵¹. Η νέα Διεύθυνση Δεοντολογίας και Εσωτερικού Ελέγχου αποσκοπεί στην ενίσχυση της ακεραιότητας, του επαγγελματισμού και της λογοδοσίας στην αστυνόμευση, στον εξορθολογισμό της διαχείρισης των καταγγελιών κατά της αστυνομίας και στην ενίσχυση της ανεξαρτησίας των εσωτερικών ελέγχων. Επιπλέον, τον Νοέμβριο του 2024 απλουστεύθηκαν οι κανόνες σχετικά με τις πειθαρχικές διαδικασίες στην αστυνομία, επιταχύνοντας τη διεκπεραίωσή τους και διευκολύνοντας την απόταξη ή την προσωρινή παύση υπαλλήλων για σοβαρά πειθαρχικά ή ποινικά αδικήματα. Το 2024 87 αστυνομικοί τέθηκαν σε αργία, αριθμός που σηματοδοτεί σημαντική αύξηση κατά 174 % σε σχέση με 32 υποθέσεις το 2023⁵². Επιπλέον, κατευθυντήριες γραμμές που περιγράφουν τις διαδικασίες για τον χειρισμό περιστατικών διαφθοράς και τη διασφάλιση της ακεραιότητας στην αστυνομία βρίσκονται επί του παρόντος υπό αναθεώρηση και θα ενσωματωθούν σε μαθήματα αστυνομικής δεοντολογίας⁵³. Η αναδιοργάνωση ενσωμάτωσε επίσης την υπηρεσία της αστυνομίας που ήταν επιφορτισμένη με την αντιμετώπιση της διαφθοράς σε νέα Διεύθυνση Αντιμετώπισης Οργανωμένου Εγκλήματος, ώστε να καταστεί δυνατή μια πιο στρατηγική προσέγγιση για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος.

⁴⁸ Ελληνική κυβέρνηση (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 54 και επίσκεψη στην Ελλάδα, Υπουργείο Δικαιοσύνης και πρόσθετες γραπτές παρατηρήσεις, σ. 17-23.

⁴⁹ Ο Ποινικός Κώδικας τροποποιήθηκε με τους νόμους 5172/2025 και 5187/2025. Επιπλέον, οι αρχές προετοιμάζουν την επέκταση της προστασίας βάσει του νόμου 4990/2022 στα πρόσωπα που καταγγέλλουν ή αποκαλύπτουν πληροφορίες στον τομέα των αγορών κρυπτονομισμάτων. Υπουργείο Δικαιοσύνης και Υπουργείο Εσωτερικών (2025), πρόσθετες γραπτές παρατηρήσεις, σ. 30 και σ. 1 αντίστοιχα.

⁵⁰ Ευρωπαϊκή Εισαγγελία (2025α), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 16. Το 2024 η Ευρωπαϊκή Εισαγγελία διερεύνησε 7 υποθέσεις διαφθοράς στην Ελλάδα, οι οποίες αντιστοιχούσαν στο 4,67 % των υποθέσεων της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας στην Ελλάδα. Ευρωπαϊκή Εισαγγελία (2025), σ. 35.

⁵¹ Νόμος 5187/2025· προεδρικό διάταγμα 29/2024.

⁵² Οι τροποποιήσεις των πειθαρχικών κανόνων πραγματοποιήθηκαν με το προεδρικό διάταγμα 61/2024 της 5ης Νοεμβρίου 2024. Στις 10 Νοεμβρίου 2024 ο αρχηγός της αστυνομίας εξέδωσε λεπτομερείς οδηγίες για την ορθή εφαρμογή των νέων πειθαρχικών κανόνων. Ελληνική κυβέρνηση (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 58 και 63. Επίσης επίσκεψη στην Ελλάδα, Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, Ελληνική Αστυνομία και Υπηρεσία Εσωτερικών Υποθέσεων Σωμάτων Ασφαλείας.

⁵³ Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη και Ελληνική Αστυνομία (2025), πρόσθετες γραπτές παρατηρήσεις, σ. 2.

Ο αναθεωρημένος νόμος για τις δηλώσεις περιουσιακών στοιχείων αποσκοπεί στη διευκόλυνση της διαδικασίας υποβολής και επαλήθευσης των δηλώσεων. . Τον Αύγουστο του 2024 τέθηκε σε ισχύ αναθεωρημένος νόμος για τις δηλώσεις περιουσιακών στοιχείων⁵⁴. Αποσκοπεί στην ενίσχυση της διαφάνειας, στη βελτίωση της συμμόρφωσης και στην απλούστευση και τον εξορθολογισμό της διαδικασίας δήλωσης περιουσιακής κατάστασης και οικονομικού ελέγχου μέσω της ψηφιοποίησης της διαδικασίας υποβολής, της αυτόματης συμπλήρωσης, της διαβίβασης και της άντλησης δεδομένων και της μεγαλύτερης διαλειτουργικότητας της ηλεκτρονικής πλατφόρμας («ΠΟΘΕΝ»). Το νέο σύστημα έχει σχεδιαστεί με τρόπο που να επιτρέπει στις αρχές να εντοπίζουν ταχύτερα και πιο αποτελεσματικά τις αποκλίσεις, τον αδικαιολόγητο πλουτισμό και την απόκρυψη περιουσιακών στοιχείων. Ο νόμος διευρύνει το εύρος των καλυπτόμενων προσώπων, το εύρος των περιουσιακών στοιχείων και των συμφερόντων —τόσο στην Ελλάδα αλλά και στην αλλοδαπή— που πρέπει να δηλώνονται, και θεσπίζει διοικητικές κυρώσεις σε περίπτωση μη συμμόρφωσης των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων⁵⁵. Δεδομένου ότι η Επιτροπή Ελέγχου Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης της Βουλής είναι επιφορτισμένη και με την εποπτεία και τον συντονισμό των άλλων φορέων που συμμετέχουν στον έλεγχο των δηλώσεων περιουσιακών στοιχείων, έχει ζητήσει περισσότερους πόρους⁵⁶. Το 2024 το Ελεγκτικό Συνέδριο εξέδωσε έξι αποφάσεις ενώ εκκρεμούσαν ενώπιόν του εννέα αιτήσεις για αδικαιολόγητα περιουσιακά στοιχεία, μεταξύ άλλων όσον αφορά έναν πρώην δήμαρχο και έναν πρώην βουλευτή⁵⁷.

Η αποτελεσματική εφαρμογή και επιβολή των κανόνων για την άσκηση πίεσης ή επιρροής από ομάδες συμφερόντων έχει βελτιωθεί, αλλά απαιτούνται περαιτέρω μέτρα. Από τη θέση σε λειτουργία του μητρώου διαφάνειας τον Δεκέμβριο του 2022, οι εγγραφές του αυξήθηκαν ελαφρά, από 20 τον Ιούλιο του 2024 σε 39 τον Απρίλιο του 2025, εκ των οποίων οι 33 αφορούν ενεργούς εκπροσώπους ομάδων συμφερόντων (σε σύγκριση με 17 στις 31 Δεκεμβρίου 2023) ενώ στο μητρώο είναι επίσης εγγεγραμμένοι 318 θεσμικοί φορείς (εκ των οποίων 278 βρίσκονται εν ενεργεία). Οι ετήσιες δηλώσεις εκπροσώπων ομάδων συμφερόντων και δημόσιων λειτουργών δημοσιεύθηκαν μόλις για πρώτη φορά στα μέσα του 2024 και δεν φαίνεται να καλύπτουν όλα τα πρόσωπα που υποχρεούνται να υποβάλουν

⁵⁴ Νόμος 5130/2024. Δύο υπουργικές αποφάσεις με τις οποίες δίνονται οδηγίες εφαρμογής όσον αφορά τα πρόσωπα που καλύπτονται και τη διαλειτουργικότητα των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων εκδόθηκαν τον επόμενο Οκτώβριο (ΚΥΑ — ΦΕΚ Β' 5919/23.10.2024 και ΚΥΑ — ΦΕΚ Β' 5921/23.10.2024). Ελληνική κυβέρνηση (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 69.

⁵⁵ Στο τέλος του 2024 είχαν υποβληθεί 340 000 δηλώσεις, οι οποίες αντιστοιχούσαν στο 60 % του συνολικού αριθμού των υπόχρεων προσώπων. Τον Δεκέμβριο του 2024 δημοσιεύθηκε ανοικτός διαγωνισμός για την αναβάθμιση της ηλεκτρονικής εφαρμογής «ΠΟΘΕΝ». Ελληνική κυβέρνηση, γραπτές παρατηρήσεις, σ. 62, 69 και 87. Επίσκεψη στην Ελλάδα, Υπουργείο Δικαιοσύνης, Επιτροπή Ελέγχου της Βουλής και ΕΑΔ. Βλ. επίσης Επιτροπή Ελέγχου Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης (2025), σ. 8-12.

⁵⁶ Εκτός από την Επιτροπή Ελέγχου Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης, η αρχή καταπολέμησης της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, η ΕΑΔ και η Υπηρεσία Εσωτερικών Υποθέσεων Σωμάτων Ασφαλείας είναι υπεύθυνες για τον έλεγχο των δηλώσεων περιουσιακών στοιχείων των προσώπων που εμπίπτουν στο πεδίο της εντολής τους. Η Επιτροπή Ελέγχου Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης είναι επίσης υπεύθυνη για τον έλεγχο των οικονομικών των πολιτικών κομμάτων και συντονίζει και εποπτεύει τα άλλα ελεγκτικά όργανα, ενώ διαθέτει μόνο 20 υπαλλήλους. Οι έλεγχοι που εμπίπτουν στην αρμοδιότητά της έχουν σημειώσει αύξηση της τάξης του 7 % ως 10 %. Οι επαληθεύσεις υψηλού κινδύνου ανήλθαν σε 5 % (4 % το 2023). 109 (από τις 9 532) υποθέσεις περιστατικών παρατυπίας που διαβιβάστηκαν στον εισαγγελέα αφορούσαν πολιτικώς εκτεθειμένα πρόσωπα ή πρόσωπα που ασκούν ανώτατα εκτελεστικά καθήκοντα. Ελληνική κυβέρνηση (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 87. Επίσκεψη στην Ελλάδα, Επιτροπή Ελέγχου Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης.

⁵⁷ Ελληνική κυβέρνηση (2025), γραπτές παρατηρήσεις, παράρτημα 1, πίνακας C. Επίσκεψη στην Ελλάδα, Ελεγκτικό Συνέδριο.

δήλωση⁵⁸. Οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών έχουν επίσης επισημάνει και άλλες ελλείψεις σχετικά με την επιβολή των κανόνων για την άσκηση πίεσης ή επιρροής από ομάδες συμφερόντων⁵⁹. Παρόλο που οι προσπάθειες της ΕΑΔ ως προς την ενημέρωση αναγνωρίζονται, εξακολουθεί να υπάρχει περιθώριο αύξησης της ευαισθητοποίησης σχετικά με τον νόμο, ακόμη και μεταξύ των δημόσιων λειτουργών. Ενισχύεται ολοένα και περισσότερο η αντίληψη, συμπεριλαμβανομένου μεταξύ των αρχών, ότι ο νόμος δεν θα πρέπει να καλύπτει μόνο την άσκηση πίεσης ή επιρροής από ομάδες συμφερόντων από επαγγελματίες (εκ μέρους τρίτων) αλλά και από «εσωτερικούς» εκπροσώπους ομάδων συμφερόντων. Αυτό τονίστηκε ιδιαίτερα στην έκθεση της ΕΑΔ του Φεβρουαρίου 2025 σχετικά με την άσκηση πίεσης ή επιρροής από ομάδες συμφερόντων, στην οποία συνιστάται η επέκταση του πεδίου εφαρμογής του νόμου όσον αφορά τον ορισμό του «εκπροσώπου ομάδων συμφερόντων», επιπροσθέτως της αλλαγής νοοτροπίας, της δέσμευσης για την εφαρμογή των κανόνων από όλα τα εμπλεκόμενα μέρη και της συνεχούς παρακολούθησης και επανεξέτασης των διαδικασιών και των κανονισμών της⁶⁰. Οι αρχές δήλωσαν πρόθυμες να επανεκτιμήσουν την κατάσταση, γεγονός που ενδεχομένως θα οδηγήσει σε αναθεώρηση του νομικού πλαισίου⁶¹.

Οι τροποποιήσεις των κανόνων για τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων προβλέπουν σαφέστερους λόγους για την επιστροφή ή την αναστολή της κρατικής χρηματοδότησης. Τον Δεκέμβριο του 2024 τροποποιήθηκε ο νόμος για την εκλογική κρατική χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων και των συνασπισμών κομμάτων⁶². Σύμφωνα με τις συναφείς τροποποιήσεις, η εκλογική κρατική χρηματοδότηση πρέπει να επιστρέφεται σε περίπτωση μη συμμετοχής σε εκλογές και η κρατική χρηματοδότηση θα αναστέλλεται μέχρι την πλήρωση ορισμένων κριτηρίων αν αρχηγός κόμματος ή συνασπισμού κομμάτων καταδικαστεί για ποινικό αδίκημα. Στόχος είναι η ενίσχυση της ακεραιότητας των πολιτικών κομμάτων και η διασφάλιση της ορθής χρήσης των δημόσιων πόρων. Πρόκειται για μια διάταξη που έχει ήδη εφαρμοστεί με την απόφαση αναστολής της καταβολής σημαντικού ποσού κονδυλίων προς δικαιούχο πολιτικό κόμμα στα τέλη του περασμένου έτους⁶³. Το 2024 η Επιτροπή Ελέγχου Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης ανέφερε συνεχή βελτίωση του επιπέδου συμμόρφωσης με τους κανόνες για τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων, όπως και το προηγούμενο έτος. Δεν διαπίστωσε

⁵⁸ Ο νόμος 4829/2021 υποχρεώνει τους υψηλόβαθμους αξιωματούχους με εκτελεστικά και νομοθετικά καθήκοντα να δηλώνουν τις επαφές τους με εκπροσώπους ομάδων συμφερόντων, ενώ οι εγγεγραμμένοι εκπρόσωποι συμφερόντων πρέπει να υποβάλλουν ετήσιες δηλώσεις για γενικές δραστηριότητες και για δραστηριότητες άσκησης πίεσης ή επιρροής από ομάδες συμφερόντων που στοχεύουν τη νομοθετική και την εκτελεστική εξουσία.

⁵⁹ Έχουν επίσης εκφράσει ανησυχίες σχετικά με τον χαμηλό αριθμό εγγραφών και τον αριθμό των ετήσιων δηλώσεων που αναρτώνται, ενώ διαμαρτύρονται για την έλλειψη λεπτομερών στοιχείων σχετικά με τους στόχους των επαφών που πραγματοποιούνται και για τη γενική έλλειψη ενημέρωσης σχετικά με τον νόμο. Vouliwatch (2024), έκθεση της κοινωνίας των πολιτών (2025), γραπτές και πρόσθετες παρατηρήσεις, σ. 35-36 και σ. 1 αντίστοιχα.

⁶⁰ ΕΑΔ (2025β), σ.16. Το Vouliwatch εξακολουθεί να τάσσεται υπέρ μιας νομοθετικής αλλαγής. Έκθεση της κοινωνίας των πολιτών (2025), γραπτές και πρόσθετες παρατηρήσεις, σ. 35-36 και σ. 1 αντίστοιχα. Επίσκεψη στην Ελλάδα, Υπουργείο Εσωτερικών, ΕΑΔ και κοινωνία των πολιτών.

⁶¹ Οι αρχές υποστήριζαν ότι αυτό θα μπορούσε να συνδεθεί με την επικείμενη μεταφορά στο εθνικό δίκαιο της προτεινόμενης οδηγίας της ΕΕ σχετικά με την εκπροσώπηση συμφερόντων που διενεργείται για λογαριασμό τρίτων χωρών. Επίσκεψη στην Ελλάδα, Υπουργείο Εσωτερικών και ΕΑΔ.

⁶² Νόμος 5166/2024.

⁶³ Οι αποφάσεις για την αναστολή της κρατικής χρηματοδότησης και της οικονομικής στήριξης λαμβάνονται με απόλυτη πλειοψηφία του συνολικού αριθμού των βουλευτών και διαβιβάζονται στον πρόεδρο της επιτροπής κοινοβουλευτικής δεοντολογίας. Ελεγκτικό Συνέδριο (2024), σ. 92. Επίσης, επίσκεψη στην Ελλάδα, Ελεγκτικό Συνέδριο και Επιτροπή Ελέγχου Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης.

ουσιαστικές παραβιάσεις της σχετικής νομοθεσίας στους ελέγχους των κομμάτων που συμμετείχαν στις δύο εκλογές του 2023⁶⁴. Ο έλεγχος των κομμάτων που συμμετείχαν στις εκλογές του Ιουνίου 2024 για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί.

Συνεχίστηκαν οι προσπάθειες για τον μετριασμό των κινδύνων διαφθοράς στις δημόσιες συμβάσεις και τη βελτίωση των διαδικασιών αδειοδότησης. Η στάση των επιχειρήσεων απέναντι στη διαφθορά στην ΕΕ δείχνει ότι το 48 % των εταιρειών στην Ελλάδα (ενωσιακός μέσος όρος: 25 %) πιστεύει ότι η διαφθορά τις εμποδίζει, στην πράξη, να κερδίσουν δημόσιο διαγωνισμό ή να καταστούν ανάδοχοι σε δημόσια σύμβαση κατά την τελευταία τριετία⁶⁵. Ο πίνακας αποτελεσμάτων για την ενιαία αγορά και την ανταγωνιστικότητα σχετικά με την πρόσβαση στις δημόσιες συμβάσεις στην Ελλάδα αναφέρει για το 2023 ότι στο 49 % των περιπτώσεων υποβλήθηκε μία μόνο προσφορά (μέσος όρος της ΕΕ: 29 %). Ο τομέας των δημόσιων συμβάσεων θεωρείται ιδιαίτερα ευάλωτος στη διαφθορά, τις αθέμιτες συμπράξεις και τις συγκρούσεις συμφερόντων, οι οποίες, σε συνδυασμό με καθυστερήσεις στην έγκριση αδειών ή εγκρίσεων, μπορούν να λειτουργήσουν ως αντικίνητρο για τη συμμετοχή. Το 39 % των εταιρειών θεωρεί ότι το επίπεδο ανεξαρτησίας του φορέα ελέγχου των δημόσιων συμβάσεων (Ενιαία Αρχή Δημοσίων Συμβάσεων) είναι πολύ καλό ή αρκετά καλό⁶⁶. Η Ενιαία Αρχή Δημοσίων Συμβάσεων (ΕΑΔΗΣΥ) ανέφερε ότι έλαβε καταγγελίες σχετικά με αθέμιτες συμπράξεις, συγκρούσεις συμφερόντων και άλλες πρακτικές που υπονομεύουν τον ανταγωνισμό⁶⁷. Οι αρχές έλαβαν διάφορα μέτρα για τον μετριασμό αυτών των κινδύνων το 2024. Η ΕΑΔ εξέδωσε κώδικα δεοντολογίας συμβούλων ακεραιότητας⁶⁸ και οριστικοποίησε πλαίσιο διαχείρισης κινδύνων στις δημόσιες συμβάσεις και ένα ολοκληρωμένο μητρώο κινδύνων που θα συμβάλει στη διαμόρφωση του νέου κώδικα δεοντολογίας που καταρτίζεται για τους δημόσιους υπαλλήλους που εργάζονται σε μονάδες δημόσιων συμβάσεων⁶⁹. Τον Ιανουάριο του 2025 δημοσίευσε νέο κώδικα δεοντολογίας μετακλητών υπαλλήλων και ειδικών συμβούλων που υπηρετούν στα ιδιαίτερα γραφεία μελών της κυβέρνησης και την Προεδρία της κυβέρνησης⁷⁰. Η Ελληνική Επιτροπή Ανταγωνισμού εξέδωσε οδηγό για τις

⁶⁴ Ελληνική κυβέρνηση (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 70 και 86. Επίσκεψη στην Ελλάδα, Επιτροπή Ελέγχου Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης.

⁶⁵ Έκτακτο Ευρωβαρόμετρο 557 σχετικά με τη στάση των επιχειρήσεων απέναντι στη διαφθορά στην ΕΕ (2025). Το ποσοστό αυτό υπερβαίνει τον ενωσιακό μέσο όρο κατά 23 ποσοστιαίες μονάδες.

⁶⁶ Διάγραμμα 59, Πίνακας αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης για το 2025.

⁶⁷ Σε συνέχεια περίπου 100 καταγγελιών το 2024, η ΕΑΔΗΣΥ εντόπισε παραβάσεις της νομοθεσίας για τις δημόσιες συμβάσεις, όπως απευθείας ανάθεση, διαδικασία με διαπραγμάτευση χωρίς προηγούμενη δημοσίευση ή διαδοχική παράταση σύμβασης για συγκεκριμένο φορέα εκμετάλλευσης. Οι ανησυχίες κάλυπταν τομείς όπως η υγεία, οι λιμενικές υπηρεσίες πολιτικής προστασίας και η υδροδότηση, συμπεριλαμβανομένων ορισμένων έργων που συγχρηματοδοτούνται από κονδύλια της ΕΕ και αναφέρθηκαν στην Ευρωπαϊκή Εισαγγελία. ΕΑΔΗΣΥ (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 9-10 και 12 και επίσκεψη στην Ελλάδα, ΕΑΔΗΣΥ.

⁶⁸ Σύμφωνα με τον κώδικα δεοντολογίας τους, αποστολή του συμβούλου ακεραιότητας είναι η διασφάλιση συνεκτικού πλαισίου για την αποτελεσματική προστασία των υπαλλήλων που διαπιστώνουν ή επιθυμούν να αναφέρουν παραβάσεις ακεραιότητας ή υφίστανται τις συνέπειες των παραβάσεων αυτών, καθώς και η παροχή υποστήριξης, ενημέρωσης και συμβολών αναφορικά με θέματα ηθικής και ακεραιότητας στον χώρο εργασίας τους. Η ΕΑΔ εξέδωσε πρακτικό οδηγό διαδικασιών συμβούλου ακεραιότητας τον Δεκέμβριο του 2024. Ελληνική κυβέρνηση (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 66.

⁶⁹ Το έργο αυτό αναπτύχθηκε από την ΕΑΔ, την ΕΑΔΗΣΥ και το Υπουργείο Ανάπτυξης (Γενική Γραμματεία Εμπορίου) σε συνεργασία με τον ΟΟΣΑ και χρηματοδοτήθηκε από το Μέσο Τεχνικής Υποστήριξης της ΕΕ. Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου, κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα, σ. 25.

⁷⁰ Ελληνική κυβέρνηση (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 65-67. Εκδόθηκαν επίσης κώδικας δεοντολογίας εσωτερικών ελεγκτών και 54 κώδικες δεοντολογίας αθλητικών ομοσπονδιών. Στην έκθεσή του για το 2024 (έτος βάσης 2023), το Ελεγκτικό Συνέδριο τόνισε ότι, εκτός από τον Κώδικα Ηθικής και Επαγγελματικής Συμπεριφοράς Υπαλλήλων του Δημόσιου Τομέα του 2022, τα περισσότερα υπουργεία δεν διαθέτουν

αναθέτουσες αρχές για την ανίχνευση και πρόληψη συμπαιγνιακών πρακτικών σε διαγωνισμούς προμηθειών. Εισήγαγε επίσης ειδική διαδικτυακή πλατφόρμα υποβολής καταγγελιών ειδικά σχεδιασμένη ώστε οι αναθέτουσες αρχές να αναφέρουν τυχόν νόθευση διαγωνισμού στο πλαίσιο διαδικασιών σύναψης δημόσιων συμβάσεων⁷¹. Δημιουργήθηκε ολοκληρωμένο σύστημα άσκησης δραστηριοτήτων και ελέγχων (ΟΠΣ-ΑΔΕ) για την τυποποίηση και την ψηφιοποίηση των διαδικασιών αδειοδότησης και των δράσεων που εξυπηρετούν τους πολίτες, τις επιχειρήσεις και τη δημόσια διοίκηση. Αυτό αναμένεται να εξασφαλίσει πιο διαφανή και αποτελεσματική επικοινωνία μεταξύ των αρμόδιων αρχών και των οικονομικών φορέων, γεγονός που θα συμβάλει επίσης στον εντοπισμό και τη μείωση πιθανών πρακτικών διαφθοράς. Το ΟΠΣ-ΑΔΕ άρχισε να λειτουργεί στις 5 Φεβρουαρίου 2025 και μέχρι στιγμής έχουν ολοκληρωθεί 30 000 δράσεις αδειοδότησης, οι οποίες αφορούν κυρίως επιχειρήσεις. Οι επιχειρήσεις θεωρούν ότι πρόκειται για θετική εξέλιξη⁷².

III. ΠΟΛΥΦΩΝΙΑ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Οι πόροι της ρυθμιστικής αρχής των μέσων μαζικής επικοινωνίας έχουν ενισχυθεί, καθώς έχει αυξηθεί ο αριθμός των εργαζομένων, αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν ανησυχίες σχετικά με την ανεξαρτησία και τη χρηματοδότησή της. Στο τέλος του 2024 καλύφθηκαν πρόσθετες θέσεις στο Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης (ΕΣΡ), ενώ αναμένεται να καλυφθούν και άλλες θέσεις στο τέλος του πρώτου εξαμήνου του 2025⁷³, γεγονός που αποτελεί ευπρόσδεκτη εξέλιξη. Εξακολουθούν να υπάρχουν προκλήσεις όσον αφορά την επιχειρησιακή ανεξαρτησία και την αποδοτικότητά του, την επάρκεια της χρηματοδότησής του και το πεδίο των αρμοδιοτήτων του⁷⁴. Το Συμβούλιο της Επικρατείας αναμένεται να αποφανθεί επί της νομιμότητας της νέας σύνθεσης του ΕΣΡ⁷⁵. Το ΕΣΡ επισημαίνει ότι η εξάρτησή του από την έγκριση του υπουργού ως προς διάφορα ρυθμιστικά θέματα και θέματα προσωπικού εμποδίζει την ικανότητά του να ρυθμίζει αποτελεσματικά τον εθνικό τομέα ραδιοτηλεόρασης. Οι υφιστάμενες πρωτοβουλίες, όπως ο «Κώδικας δεοντολογίας», δεν μπόρεσαν να τεθούν σε ισχύ, καθώς από πέρυσι εκκρεμούν οι απαραίτητες ενέργειες του Υπουργείου, χωρίς να υπάρχουν διοικητικά ή ένδικα μέσα έννομης προστασίας για την επίτευξη της διαδικασίας⁷⁶. Το Παρατηρητήριο για την πολυφωνία στα μέσα μαζικής επικοινωνίας του 2025 επανέλαβε την προηγούμενη αξιολόγησή του για υψηλό κίνδυνο ως προς την ανεξαρτησία και την αποτελεσματικότητα της αρχής των μέσων μαζικής επικοινωνίας⁷⁷. Σχεδιάζεται ενίσχυση του ΕΣΡ μέσω της εφαρμογής του νόμου που αναπτύσσεται επί του παρόντος για τη διασφάλιση της συμμόρφωσης με τον κανονισμό για την ελευθερία των μέσων μαζικής επικοινωνίας⁷⁸.

ειδικούς κώδικες δεοντολογίας και τα συστήματά τους για την καταπολέμηση της απάτης και της διαφθοράς εξακολουθούν να παρουσιάζουν ελλείψεις ή ανεπάρκειες. Ελεγκτικό Συνέδριο (2024), σ. 91-92.

⁷¹ Ελληνική κυβέρνηση (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 80.

⁷² Ελληνική κυβέρνηση (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 91. Επίσκεψη χώρας, Ενιαία Αρχή Δημοσίων Συμβάσεων, ΕΑΔ και ενώσεις επιχειρήσεων.

⁷³ Επίσκεψη στην Ελλάδα, ΕΣΡ.

⁷⁴ Επίσκεψη στην Ελλάδα, ΕΡΤ και ενώσεις δημοσιογράφων.

⁷⁵ Επίσκεψη στην Ελλάδα, ΕΣΡ. Βλ. επίσης έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου, Ελλάδα, σ. 26 και 34-35 και κατωτέρω, πωλώνας IV σχετικά με τις ανεξάρτητες αρχές.

⁷⁶ Επίσκεψη στην Ελλάδα, ΕΣΡ και ΕΡΤ. Σύμφωνα με την κυβέρνηση, το διευρυμένο χρονοδιάγραμμα για την έγκριση του κώδικα αποσκοπούσε στη διασφάλιση του βέλτιστου αποτελέσματος, συμπεριλαμβανομένης μιας διεξοδικής διαδικασίας δημόσιας διαβούλευσης. Ελληνική κυβέρνηση (2025α).

⁷⁷ Media Pluralism Monitor 2025 (Παρατηρητήριο για την πολυφωνία στα μέσα μαζικής επικοινωνίας 2025), σ. 15

⁷⁸ Ελληνική κυβέρνηση (2025α).

Οι νέες διαδικασίες διορισμού σε όργανα διοίκησης εισάγουν θετικές αλλαγές, ενώ εξακολουθούν να υπάρχουν ανησυχίες σχετικά με το νομοθετικό πλαίσιο και την πολιτική ανεξαρτησία των δημόσιων μέσων μαζικής επικοινωνίας. Η διαδικασία επιλογής που εφαρμόζεται για τις θέσεις του διευθύνοντα συμβούλου και για τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου της Ελληνικής Ραδιοφωνίας Τηλεόρασης (ΕΡΤ), η οποία θεσπίστηκε με τον νόμο για το σύστημα επιλογής διοικήσεων των φορέων του δημόσιου τομέα, επικροτήθηκε ως πιο διαφανής και αξιοκρατική, αλλά, όπως ανέφεραν τα ενδιαφερόμενα μέρη, δεν διασφαλίζει πλήρως την αυτονομία της ΕΡΤ, δεδομένου ότι εξακολουθεί να υπάρχει σημαντικό περιθώριο για διορισμούς με πολιτικά κριτήρια⁷⁹. Η διαδικασία επιλογής εποπτεύεται από το Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού και περιλαμβάνει διαβούλευση με τη διακομματική επιτροπή θεσμών και διαφάνειας της Βουλής⁸⁰. Ωστόσο, ο υφυπουργός παρά τω πρωθυπουργώ είναι εκείνος που προτείνει έναν από τους τρεις προεπιλεγέντες υποψηφίους. Επίσης, σε ορισμένες διαδικασίες επιλογής για μέλη του διοικητικού συμβουλίου δόθηκε προτεραιότητα στην πείρα στον ραδιοτηλεοπτικό τομέα, ενώ άλλες έχουν επικριθεί ως απονέμουσες προτεραιότητα στις πολιτικές πεποιθήσεις⁸¹. Επιπλέον, η ΕΡΤ εξακολουθεί να υπάγεται στη διοικητική εποπτεία της Γενικής Γραμματείας Επικοινωνίας και Ενημέρωσης, γεγονός το οποίο επικρίνουν ορισμένα ενδιαφερόμενα μέρη, καθώς η τελευταία υπάγεται στην προεδρία της κυβέρνησης⁸². Το ισχύον πλαίσιο προβλέπει ότι τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου μπορούν να παυθούν μόνο για λόγους που σχετίζονται με την απόδοση οι οποίοι ορίζονται στο «συμβόλαιο απόδοσής» τους⁸³. Το παρατηρητήριο για την πολυφωνία στα μέσα επικοινωνίας για το 2025 έχει επισημάνει τη συνεχιζόμενη έλλειψη διασφαλίσεων κατά της παύσης μελών του διοικητικού συμβουλίου και των πολιτικά υποκινούμενων αντικαταστάσεων τους και προσάρμοσε τη βαθμολογία κινδύνου του από μέτριο σε υψηλό κίνδυνο όσον αφορά την ανεξαρτησία των δημόσιων μέσων μαζικής επικοινωνίας⁸⁴.

Η διαφάνεια όσον αφορά την ιδιοκτησία των μέσων μαζικής επικοινωνίας ενισχύεται από τη συνεχιζόμενη λειτουργία του μητρώου έντυπου Τύπου (ΜΕΤ) και του μητρώου ηλεκτρονικού Τύπου (ΜΗΤ). Το ισχύον νομικό πλαίσιο⁸⁵, σύμφωνα με το οποίο μόνο τα μέσα μαζικής επικοινωνίας που είναι εγγεγραμμένα στα μητρώα είναι επιλέξιμα για κρατική διαφήμιση, καθώς και η νομοθεσία για τα μέσα μαζικής επικοινωνίας που περιέχει ειδικούς περιορισμούς ως προς την ιδιοκτησία τους με σκοπό να αποτραπεί η οριζόντια συγκέντρωση στην αγορά μέσων μαζικής επικοινωνίας⁸⁶, αποτελούν θετικές εξελίξεις για τη βελτίωση της διαφάνειας της ιδιοκτησίας των μέσων μαζικής επικοινωνίας. Η λειτουργία του ισχύοντος

⁷⁹ Νόμος 5062/2023· Επίσκεψη στην Ελλάδα, ΕΡΤ και ενώσεις δημοσιογράφων· Διεθνές Ινστιτούτο Τύπου (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 14-15· 2024 Διεθνές Ινστιτούτο Τύπου (2024) Media Capture Monitoring Report, Country Chapter on Greece (Έκθεση για την παρακολούθηση της υπονόμευσης της ελευθερίας των μέσων μαζικής επικοινωνίας, Κεφάλαιο για την κατάσταση στην Ελλάδα) σ. 4, 12.

⁸⁰ Ο πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου και ο διευθύνων σύμβουλος της ΕΡΤ διορίστηκαν σύμφωνα με τη νέα διαδικασία επιλογής τον Σεπτέμβριο του 2024 και τον Φεβρουάριο του 2025 αντίστοιχα. Ελληνική κυβέρνηση (2025α).

⁸¹ Επίσκεψη στην Ελλάδα, ΕΡΤ και ενώσεις δημοσιογράφων· Διεθνές Ινστιτούτο Τύπου (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 14-15· Διεθνές Ινστιτούτο Τύπου (2024), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 15·

⁸² Διεθνές Ινστιτούτο Τύπου (2024), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 15· Βλ. επίσης έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου, Ελλάδα, σ. 27-28.

⁸³ Σύμφωνα με την κυβέρνηση, δεν έχει υπάρξει αυθαίρετη παύση μελών του διοικητικού συμβουλίου. Οι διορισμοί των μελών του διοικητικού συμβουλίου το 2024 πραγματοποιήθηκαν μετά τη λήξη της θητείας των προηγούμενων μελών. Ελληνική κυβέρνηση (2025α).

⁸⁴ Παρατηρητήριο για την πολυφωνία στα μέσα επικοινωνίας 2025, σ. 28

⁸⁵ Νόμος 5005/2022.

⁸⁶ Νόμος 3592/2007 και νόμος 2328/1995.

συστήματος ελέγχων βάσει τυχαίας δειγματοληψίας, καθώς και επιτόπιων ελέγχων κατόπιν καταγγελίας⁸⁷, ενισχύει την αξιοπιστία και των δύο μητρώων. Το παρατηρητήριο για την πολυφωνία στα μέσα μαζικής επικοινωνίας του 2025 διατήρησε τη βαθμολογία μέτριου προς χαμηλού κινδύνου για τον εν λόγω τομέα⁸⁸.

Τον Ιούνιο του 2025 ψηφίστηκε νέος νόμος για την ενίσχυση της δημοσιότητας και της διαφάνειας στον έντυπο και ηλεκτρονικό Τύπο και για την ενίσχυση της συντακτικής ανεξαρτησίας και των θεσμικών εγγυήσεων όσον αφορά τη διαφήμιση των δημόσιων φορέων, την ενυπόγραφη δημοσιογραφία και την προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας⁸⁹. Ο νόμος θεσπίστηκε με στόχο την ευθυγράμμιση της εθνικής νομοθεσίας με τον ευρωπαϊκό κανονισμό για την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης. Εξορθολογίζει περαιτέρω τη λειτουργία των δύο μητρώων, έντυπου και ηλεκτρονικού Τύπου, με στόχο τη μείωση του διοικητικού φόρτου, την απλούστευση των διαδικασιών εγγραφής και ανανέωσης και τη διασφάλιση της αξιοπιστίας και της διαφάνειας στον έντυπο και τον ηλεκτρονικό Τύπο. Ο νόμος επεκτείνει επίσης τις υφιστάμενες διατάξεις ώστε να συμπεριλάβουν τον ηλεκτρονικό Τύπο με ψηφιακά αρχεία ήχου, όπως τα podcasts, και αποσαφηνίζει τις προϋποθέσεις εγγραφής στα μητρώα, όπως τα ενυπόγραφα δημοσιογραφικά άρθρα και η απόδειξη της κυκλοφορίας του εντύπου. Επιπλέον, παρατείνει τις προθεσμίες για τις αιτήσεις εγγραφής, επιτρέπει την ταχύτερη εκ νέου υποβολή αιτήσεων μετά την απόρριψη, ενισχύει τους ελέγχους στα καταχωρισμένα μέσα ενημέρωσης και τροποποιεί τις υφιστάμενες διατάξεις σχετικά με την καταχώριση εφημερίδων και τις διαδικασίες επιβολής κυρώσεων. Σύμφωνα με την κυβέρνηση, οι σημαντικότερες κανονιστικές τροποποιήσεις που εισήγαγε ο νέος νόμος περιλαμβάνουν την υποχρέωση τα άρθρα των δημοσιογράφων να είναι ενυπόγραφα τόσο στον έντυπο όσο και στον ηλεκτρονικό Τύπο, την αποσαφήνιση των ορισμών και τη σημαντική αύξηση των ελέγχων, τόσο των διοικητικών όσο και των επιτόπιων.

Το νομικό πλαίσιο σχετικά με το δικαίωμα πρόσβασης σε έγγραφα έχει βελτιωθεί, ωστόσο εξακολουθούν να υπάρχουν προκλήσεις όσον αφορά την εφαρμογή του. Τα ενδιαφερόμενα μέρη επισημαίνουν συνεχώς επίμονες καθυστερήσεις, έλλειψη ανταπόκρισης ή απορριπτικές απαντήσεις σε αιτήματα παροχής πληροφοριών ή πρόσβασης σε έγγραφα⁹⁰. Ο Κώδικας Διοικητικής Δικονομίας τροποποιήθηκε προκειμένου να ενισχυθεί το δικαίωμα πρόσβασης του κοινού σε διοικητικά έγγραφα, με τη διευκρίνιση ότι μπορούν να ζητηθούν είτε ανώνυμα είτε επώνυμα από κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, τόσο αυτοπροσώπως όσο και ηλεκτρονικά, και χωρίς την προηγούμενη προϋπόθεση του «εύλογου ενδιαφέροντος», εκτός εάν το έγγραφο περιέχει δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα⁹¹. Μετά την τροποποίηση του νόμου, θεσπίστηκε η απαραίτητη παράγωγη νομοθεσία και κοινοποιήθηκε στις διοικητικές αρχές εγκύκλιος με οδηγίες σχετικά με τις διατάξεις. Ωστόσο, τα ενδιαφερόμενα μέρη αναφέρουν ότι η εφαρμογή του νόμου υπονομεύεται από την έλλειψη ενημέρωσης από τις δημόσιες αρχές σχετικά με τις ισχύουσες νομικές υποχρεώσεις και το πεδίο εφαρμογής

⁸⁷ Επίσκεψη στην Ελλάδα, GS Media and Communication.

⁸⁸ Παρατηρητήριο για την πολυφωνία στα μέσα μαζικής επικοινωνίας 2025, Ελλάδα, σ. 18.

⁸⁹ Νόμος 5212/2025· Ελληνική κυβέρνηση (2025α).

⁹⁰ Επίσκεψη στην Ελλάδα, Ένωση δημοσιογράφων και Ένωση Ανταποκριτών Ξένου Τύπου· Έκθεση της κοινωνίας των πολιτών (2025), σ. 49-50. Civil Liberties Union for Europe (Ένωση Πολιτικών Ελευθεριών για την Ευρώπη) (2025), σ. 79.

⁹¹ Ο νόμος 5143/2024, που δημοσιεύτηκε στις 9 Οκτωβρίου 2024 και τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 2025, τροποποιεί το άρθρο 5 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας, το οποίο ρυθμίζει το δικαίωμα των ενδιαφερόμενων μερών να λαμβάνουν γνώση των διοικητικών εγγράφων που συντάσσονται από δημόσιες υπηρεσίες. Ελληνική κυβέρνηση (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 107.

τους. Το Παρατηρητήριο για την πολυφωνία στα μέσα μαζικής επικοινωνίας για το 2025 επισημαίνει τη συνολική ευθυγράμμιση με τα διεθνή πρότυπα⁹².

Έχουν σημειωθεί αρκετές θετικές εξελίξεις στο τοπίο για την ασφάλεια των δημοσιογράφων, αν και στην πράξη εξακολουθούν να υπάρχουν προκλήσεις. Μετά τη δημοσίευση της έκθεσης του 2024 για το κράτος δικαίου, υπήρξαν αρκετές περιπτώσεις επιθέσεων, και ιδίως απειλών και λεκτικών και σωματικών επιθέσεων κατά τη διάρκεια διαδηλώσεων, μεταξύ άλλων από αστυνομικές δυνάμεις, που αναφέρθηκαν και καταδικάστηκαν από διάφορες ενώσεις δημοσιογράφων. Το Παρατηρητήριο για την πολυφωνία στα μέσα μαζικής επικοινωνίας για το 2025 θεωρεί ότι τα αναφερθέντα περιστατικά υποδηλώνουν συστηματικό πρόβλημα, και έχει προσαρμόσει την αξιολόγησή του στον τομέα «δημοσιογραφικό επάγγελμα, το πρότυπο και την προστασία του» από μέτριο σε υψηλό κίνδυνο⁹³. Η πλατφόρμα του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προώθηση της προστασίας της δημοσιογραφίας και της ασφάλειας των δημοσιογράφων καταχώρισε τρεις προειδοποιήσεις το 2024 και μία προειδοποίηση το 2025 σχετικά με επιθέσεις κατά της σωματικής ακεραιότητας και της ασφάλειας δημοσιογράφων, την εικαζόμενη χρήση κατασκοπευτικού λογισμικού σε βάρος δημοσιογράφων, την ατιμωρησία στην υπόθεση δολοφονηθέντος δημοσιογράφου και την έλλειψη επαρκούς προστασίας από τη δυσφήμιση και την εξύβριση⁹⁴. Η πλατφόρμα Mapping Media Freedom (Χαρτογράφηση της ελευθερίας των μέσων ενημέρωσης) καταχώρισε έξι νέες προειδοποιήσεις⁹⁵ μετά τη δημοσίευση της έκθεσης του 2024 για το κράτος δικαίου, οι οποίες αφορούσαν σωματικές επιθέσεις, εκφοβισμό και την παρεμπόδιση ή τον περιορισμό της πρόσβασης σε πληροφορίες. Τον Ιούλιο του 2024 αθώωθηκαν δύο ύποπτοι για τη δολοφονία του δημοσιογράφου Γιώργου Καραϊβάζ τον Απρίλιο του 2021, ενώ η έρευνα παραμένει ανοικτή⁹⁶. Σε συνέχεια της δικαστικής έρευνας απαλλάχθηκαν όλοι οι ελληνικοί κρατικοί οργανισμοί και αξιωματούχοι στην υπόθεση που αφορούσε την ευθύνη για τη χρήση του κατασκοπευτικού λογισμικού Predator⁹⁷. Το προεδρικό διάταγμα για την προστασία του απορρήτου των επικοινωνιών από λογισμικά παρακολούθησης δεν έχει ακόμη εκδοθεί⁹⁸. Τον Μάιο του 2024 οι ενώσεις δημοσιογράφων και η κυβέρνηση υπέγραψαν μια συλλογική σύμβαση εργασίας που έτυχε γενικά ευνοϊκής υποδοχής για δημοσιογράφους που απασχολούνται από το κράτος και τα δημόσια μέσα ενημέρωσης, η οποία θεσμοθετεί τις συνθήκες εργασίας, συμπεριλαμβανομένων διασφαλίσεων σχετικά με τη συντακτική ανεξαρτησία, την προστασία από αυθαίρετες απολύσεις ή πιέσεις από τους εργοδότες, καθώς και την

⁹² Επίσκεψη στην Ελλάδα, Ένωση δημοσιογράφων και Ένωση Ανταποκριτών Ξένου Τύπου· Media Pluralism Monitor 2025 (Παρατηρητήριο για την πολυφωνία στα μέσα μαζικής επικοινωνίας 2025), σ. 13

⁹³ Media Pluralism Monitor 2025 (Παρατηρητήριο για την πολυφωνία στα μέσα μαζικής επικοινωνίας 2025), σ. 14

⁹⁴ Συμβούλιο της Ευρώπης, Πλατφόρμα για την προώθηση της προστασίας της δημοσιογραφίας και της ασφάλειας των δημοσιογράφων (2024-2025). Η Ελλάδα απάντησε σε όλες τις προειδοποιήσεις.

⁹⁵ Ευρωπαϊκό Κέντρο Ελευθερίας του Τύπου και των Μέσων Ενημέρωσης, Mapping Media Freedom (2024-2025).

⁹⁶ Επίσκεψη στην Ελλάδα, Υπουργείο Δικαιοσύνης.

⁹⁷ Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου, κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα, σ. 37-38. Τον Ιούλιο του 2024 ο εισαγγελέας του Αρείου Πάγου προέβη σε δήλωση σχετικά με το αποτέλεσμα της δικαστικής έρευνας που αφορούσε την εικαζόμενη χρήση κατασκοπευτικού λογισμικού. Τόσο η δήλωση όσο και το αποτέλεσμα των ερευνών αποτέλεσαν αντικείμενο έντονης κριτικής από δημοσιογράφους, νομικούς επιστήμονες και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών. Έκθεση της κοινωνίας των πολιτών (2025), σ. 15-18.

⁹⁸ Προβλέπεται στο άρθρο 13 του νόμου 5002/2022. Επίσκεψη στην Ελλάδα, GS Media and Communication. Μέχρι την έκδοσή του, η γενική απαγόρευση της χρήσης λογισμικού παρακολούθησης που προβλέπεται στο άρθρο 12 παραμένει σε ισχύ και επισύρει αυστηρές ποινές φυλάκισης που κυμαίνονται από 2 έως 5 έτη.

ενισχυμένη προστασία των γυναικών δημοσιογράφων από την παρενόχληση⁹⁹. Μολονότι οι ενώσεις δημοσιογράφων επικρότησαν τη συμφωνία, εξακολουθούν να εκφράζουν ανησυχίες σχετικά με το συνολικό πλαίσιο και τις συνθήκες εργασίας για τους δημοσιογράφους που απασχολούνται από ιδιώτες ή εργάζονται ως ανεξάρτητοι επαγγελματίες¹⁰⁰. Επιπλέον, η κυβέρνηση έχει θεσπίσει διάφορα εκτελεστικά μέτρα, όπως η έγκριση εθνικού σχεδίου για τις δημόσιες υπαίθριες συναθροίσεις τον Ιανουάριο του 2021, το οποίο περιλαμβάνει ειδικές κατευθυντήριες γραμμές για την προστασία των δημοσιογράφων που καλύπτουν διαδηλώσεις, και η δημιουργία, τον Ιανουάριο του 2023, του Διεθνούς Κέντρου Εκπαίδευσης για την Ασφάλεια των Δημοσιογράφων που παρέχει σχετική κατάρτιση σε επαγγελματίες των μέσων μαζικής ενημέρωσης¹⁰¹. Τον Ιούλιο του 2024 θεσπίστηκε νομοθετική διάταξη με σκοπό να αποτραπεί η απευθείας μετάδοση δικών σε αόριστο αριθμό προσώπων χωρίς την άδεια του δικαστηρίου, των διαδίκων ή των εισαγγελέων¹⁰², η οποία θεωρήθηκε από τους δημοσιογράφους ότι περιορίζει τη δημοσιογραφική κάλυψη των δικών, δεδομένου ότι απαγόρευσε την ολική ή μερική μετάδοση με οποιοδήποτε τεχνικό μέσο. Οι ενώσεις δημοσιογράφων αναφέρουν ότι ο νόμος έχει δημιουργήσει ανασφάλεια δικαίου, καθώς φαίνεται ότι δεν εφαρμόζεται με συνέπεια από τα δικαστήρια και περιορίζει την ικανότητα των δημοσιογράφων να ασκούν αποτελεσματικά το επάγγελμά τους¹⁰³.

Οι προσπάθειες που βασίζονται σε μέτρα που ελήφθησαν τα προηγούμενα έτη αποτελούν σημαντικά βήματα όσον αφορά τις νομοθετικές και τις μη νομοθετικές εγγυήσεις για τη βελτίωση της προστασίας των δημοσιογράφων, ιδίως όσον αφορά τις καταχρηστικές αγωγές¹⁰⁴. Για την αντιμετώπιση των ζητημάτων που εντοπίστηκαν όσον αφορά τις στρατηγικές αγωγές προς αποθάρρυνση της συμμετοχής του κοινού (SLAPP)¹⁰⁵, συστάθηκαν ειδικές συντακτικές επιτροπές και μια εθνική ομάδα εμπειρογνομόνων για να εργαστούν για τη μεταφορά στο εθνικό δίκαιο της οδηγίας κατά των στρατηγικών αγωγών προς αποθάρρυνση της συμμετοχής του κοινού, με στόχο την επέκταση των διασφαλίσεων που αυτή παρέχει και στις εγχώριες υποθέσεις, σύμφωνα με τη σύσταση για την καταπολέμηση των στρατηγικών αγωγών προς αποθάρρυνση της συμμετοχής του κοινού¹⁰⁶. Οι εξελίξεις αυτές και η αναβάθμιση, που προβλέφθηκε τον Μάιο του 2025, των επιχειρησιακών εργασιών του Παρατηρητηρίου SLAPP της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Ενώσεων Συντακτών (ΠΟΕΣΥ) για την παρακολούθηση των σχετικών περιστατικών αντιμετωπίζονται θετικά από τα ενδιαφερόμενα μέρη¹⁰⁷. Η Ειδική Ομάδα για τη Διασφάλιση της Προστασίας, της Ασφάλειας και της Ενίσχυσης της Θέσης των δημοσιογράφων και

⁹⁹ Επίσκεψη στην Ελλάδα, GS Media and Communication. Η συμφωνία αυτή ακολουθεί διάφορα μέτρα που έλαβε η κυβέρνηση για τη στήριξη των ιδιωτικών επιχειρήσεων μέσων μαζικής επικοινωνίας κατά τις προηγούμενες περιόδους αναφοράς, όπως το πρόγραμμα του ΕΔΟΕΑΠ.

¹⁰⁰ Επίσκεψη στην Ελλάδα, ενώσεις δημοσιογράφων.

¹⁰¹ Ελληνική κυβέρνηση (2025α).

¹⁰² Άρθρο 31 του νόμου 5119/2024· Ελληνική κυβέρνηση, γραπτές παρατηρήσεις.

¹⁰³ Επίσκεψη στην Ελλάδα, ενώσεις δημοσιογράφων· έκθεση της κοινωνίας των πολιτών και γραπτές παρατηρήσεις των Δημοσιογράφων χωρίς Σύνορα, σ. 48 και 15-16 αντίστοιχα· Πανελλήνια Ομοσπονδία Ενώσεων Συντακτών (2025).

¹⁰⁴ Στην έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου, η Επιτροπή συνέστησε στην Ελλάδα να προωθήσει περαιτέρω τη διαδικασία δημιουργίας νομοθετικών και μη νομοθετικών διασφαλίσεων για τη βελτίωση της προστασίας των δημοσιογράφων, ιδίως όσον αφορά τις καταχρηστικές αγωγές κατά δημοσιογράφων και την ασφάλειά τους, σύμφωνα με το μνημόνιο συνεργασίας που έχει υπογραφεί και λαμβανομένων υπόψη των ευρωπαϊκών προτύπων για την προστασία των δημοσιογράφων.

¹⁰⁵ Επίσκεψη στην Ελλάδα, ενώσεις δημοσιογράφων.

¹⁰⁶ Επίσκεψη στην Ελλάδα, GS Media and Communication.

¹⁰⁷ Επίσκεψη στην Ελλάδα, ενώσεις δημοσιογράφων.

άλλων Επαγγελματιών των Μέσων Ενημέρωσης συνεχίζει το έργο της¹⁰⁸, με ορισμένες ενώσεις δημοσιογράφων να τη θεωρούν παραγωγική πλατφόρμα συμμετοχής, ενώ πολλές άλλες να επικρίνουν τον γραφειοκρατικό της χαρακτήρα¹⁰⁹. Έχουν αναφερθεί στο παρελθόν θετικές εξελίξεις όσον αφορά την ασφάλεια των δημοσιογράφων, όπως η κατάργηση της ποινικοποίησης της απλής δυσφήμισης και ένας νέος νόμος που αποσκοπεί στην καταπολέμηση της βίας στο πλαίσιο αθλητικών εκδηλώσεων, ο οποίος περιλαμβάνει ειδικές διατάξεις για την προστασία των δημοσιογράφων· αμφότερα θεσπίστηκαν τον Φεβρουάριο του 2024¹¹⁰. . Ωστόσο, το Παρατηρητήριο για την πολυφωνία στα μέσα μαζικής επικοινωνίας για το 2025 καταλήγει στο συμπέρασμα ότι δεν έχει γίνει ακόμη αισθητή κάποια σημαντική αλλαγή στην προστασία των δημοσιογράφων στην Ελλάδα¹¹¹. Βάσει των ανωτέρω, έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος όσον αφορά την εφαρμογή της σύστασης που διατυπώθηκε στην έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου.

IV. ΆΛΛΑ ΘΕΣΜΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΕΛΕΓΧΩΝ ΚΑΙ ΙΣΟΡΡΟΠΙΩΝ

Η θετική τάση αποφυγής της θέσπισης νομοθεσίας με τη διαδικασία του επείγοντος συνεχίζεται, και γίνεται σεβαστό το εκ του νόμου προβλεπόμενο χρονοδιάγραμμα για τις δημόσιες διαβουλεύσεις, αν και η συμμετοχή και η διαφάνεια στη νομοπαρασκευαστική διαδικασία επιδέχονται βελτίωση¹¹². Τα νομοσχέδια υποβάλλονται συστηματικά σε δημόσια διαβούλευση και τηρείται η προβλεπόμενη από τον νόμο προθεσμία των δύο εβδομάδων για τη διεξαγωγή δημόσιας διαβούλευσης¹¹³. Επίσης, ο αριθμός των νομοσχεδίων που κατατίθενται στη Βουλή σχεδόν αμέσως μετά το πέρας της δημόσιας διαβούλευσης έχει μειωθεί δραστικά¹¹⁴. Το ποσοστό των πρόσθετων διατάξεων που εισάγονται στο τελικό κείμενο του νόμου χωρίς να έχουν υποβληθεί σε δημόσια διαβούλευση παρέμεινε περιορισμένο κατά την περίοδο αναφοράς¹¹⁵. Ωστόσο, οι περισσότερες απ' αυτές τις πρόσθετες διατάξεις υποβάλλονται στη Βουλή ως τροπολογίες την ημέρα πριν από την ψήφιση του νομοσχεδίου από την Ολομέλεια και συχνά δεν σχετίζονται με το αντικείμενο του νόμου¹¹⁶. Οι ανεξάρτητες αρχές, τα ενδιαφερόμενα μέρη στον τομέα της δικαιοσύνης και

¹⁰⁸ Επίσκεψη στην Ελλάδα, GS Media and Communication. Ελληνική κυβέρνηση (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 104-105.

¹⁰⁹ Επίσκεψη στην Ελλάδα, ενώσεις δημοσιογράφων.

¹¹⁰ Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου, κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα, σ. 28-30. Νόμος 5090/2024 και νόμος 5085/2024.

¹¹¹ Media Pluralism Monitor 2025 (Παρατηρητήριο για την πολυφωνία στα μέσα μαζικής επικοινωνίας 2025), σ. 25

¹¹² Η έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου συνέστησε στην Ελλάδα «να εντείνει τις προσπάθειες για τη διασφάλιση αποτελεσματικής και έγκαιρης διαβούλευσης στην πράξη με τα ενδιαφερόμενα μέρη σχετικά με τα νομοσχέδια, μεταξύ άλλων μέσω της τήρησης των νόμιμων προθεσμιών για τη δημόσια διαβούλευση».

¹¹³ Ελληνική κυβέρνηση (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 114-115. Τα δεδομένα είναι διαθέσιμα στη δικτυακή πύλη open.gov.gr.

¹¹⁴ Κατά την περίοδο αναφοράς κατατέθηκαν στη Βουλή μόνο 3 νομοσχέδια την ίδια ή την επόμενη ημέρα μετά τη λήξη της δημόσιας διαβούλευσης (έναντι 28 κατά την προηγούμενη περίοδο αναφοράς).

¹¹⁵ Το 16,5 % των άρθρων που περιλήφθηκαν σε δημοσιευμένους νόμους δεν είχαν υποβληθεί σε δημόσια διαβούλευση (15,3 % το 2023). Βλ., επίσης, ΚΕΦΙΜ (2024), σ. 3. Σύμφωνα με την κυβέρνηση, το 2024 το ποσοστό των άρθρων που τέθηκαν σε δημόσια διαβούλευση στο πλαίσιο του δημοσιευμένου σχεδίου σε σχέση με το σύνολο των άρθρων που υποβλήθηκαν στη Βουλή ανήλθε σε 91,4 % και το ποσοστό σε σχέση με το σύνολο των δημοσιευθέντων άρθρων ανήλθε σε 82,5 %. Ελληνική κυβέρνηση (2025), σελ. 115.

¹¹⁶ Κατά την περίοδο αναφοράς, 44 (από τις 48) τροπολογίες υποβλήθηκαν την παραμονή της συζήτησης στην Ολομέλεια. Σύμφωνα με την κυβέρνηση, η επικρατούσα κοινοβουλευτική πρακτική επιτρέπει την υποβολή τροπολογιών μέχρι την έγκριση της ημερήσιας διάταξης. Ο μέσος αριθμός διατάξεων ανά τροπολογία παρέμεινε μάλλον σταθερός σε 4,5 (4 μεταξύ Ιουλίου 2023 και Ιουνίου 2024). Βλ. επίσης έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου, Ελλάδα, σ. 33-34· Έκθεση της κοινωνίας των πολιτών (2025), σ. 54-55. ΟΟΣΑ

οι επιχειρηματικές ενώσεις τονίζουν την επίμονη ανάγκη για έγκαιρη συμμετοχή των ενδιαφερόμενων μερών στη νομοπαρασκευαστική διαδικασία πριν από τις δημόσιες διαβουλεύσεις¹¹⁷. Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου αναφέρθηκε στη συμμετοχή της στη μεταφορά στο εθνικό δίκαιο της νομοθεσίας της ΕΕ για τη βελτίωση της ισόρροπης εκπροσώπησης των φύλων μεταξύ των διευθυντικών στελεχών των εισηγμένων εταιρειών ως θετικό παράδειγμα έγκαιρης συμμετοχής¹¹⁸. Ο ΟΟΣΑ συνέδεσε την ανάγκη να διασφαλιστεί η έγκαιρη διαβούλευση με τα ενδιαφερόμενα μέρη σχετικά με τα νομοσχέδια με τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και απηύθυνε αντίστοιχη σύσταση στην Ελλάδα¹¹⁹. Σε μια προσπάθεια ενίσχυσης του κοινωνικού διαλόγου και της συμμετοχικής δημοκρατίας στη νομοπαρασκευαστική διαδικασία, από τον Δεκέμβριο του 2024 και παράλληλα με τη δημόσια διαβούλευση όλα τα νομοσχέδια κατατίθενται πλέον για γνωμοδότηση στην Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή¹²⁰, η οποία μέχρι στιγμής έχει εκδώσει 13 γνώμες. Οι γνώμες της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής ενσωματώνονται στην ανάλυση των επιπτώσεων των κανονιστικών ρυθμίσεων και υποβάλλονται μαζί με το νομοσχέδιο στη Βουλή¹²¹. Τα σχέδια για την υποβολή πρότασης νόμου για την εφαρμογή του δικαιώματος κατάθεσης νομοσχεδίων με την υπογραφή 500 000 πολιτών (νομοθετική πρωτοβουλία πολιτών) θα μπορούσαν να βελτιώσουν περαιτέρω τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων¹²². Ως εκ τούτου, σημειώθηκε συνολικά κάποια περαιτέρω πρόοδος όσον αφορά την εφαρμογή της σύστασης που διατυπώθηκε σε προηγούμενες εκθέσεις.

Λιγότερο από το ένα τρίτο των εταιρειών που συμμετείχαν στην έρευνα στην Ελλάδα εκφράζουν εμπιστοσύνη στην αποτελεσματικότητα της προστασίας των επενδύσεων. Το 28 % των εταιρειών είναι πολύ ή αρκετά βέβαιες ότι οι επενδύσεις προστατεύονται από τον νόμο και τα δικαστήρια¹²³. Ο κύριος λόγος για την έλλειψη εμπιστοσύνης που παρατηρείται μεταξύ των εταιρειών είναι οι συχνές αλλαγές στη νομοθεσία ή οι ανησυχίες σχετικά με την ποιότητα της νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας (58 %)¹²⁴. Οι ταχείες αλλαγές στη νομοθεσία αναφέρονται συχνά ως βασική πρόκληση για την άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας στη χώρα, καθώς αυξάνουν την αβεβαιότητα, γεγονός που καθιστά

(2024), OECD Economic Surveys: Greece 2024 (Οικονομικές έρευνες: Ελλάδα) σ. 15· Ευρωπαϊκό Εξάμηνο, Έκθεση χώρας 2025 — Ελλάδα, παράρτημα 6 και GRECO (2024), Fifth Evaluation Round, Compliance Report on Greece (Πέμπτος γύρος αξιολογήσεων, Έκθεση συμμόρφωσης για την Ελλάδα), παράγραφοι 28-31. Σύμφωνα με την κυβέρνηση, κατά την τρέχουσα κοινοβουλευτική περίοδο, η οποία ξεκίνησε τον Ιούλιο του 2023, ο αριθμός των διατάξεων ανά τροποποίηση μειώνεται σταθερά, και επί του παρόντος βρίσκεται σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα (3,7), ενώ ο αριθμός των τροπολογιών συνολικά έφτασε επίσης σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα (0,8) ανά νομοσχέδιο. Ελληνική κυβέρνηση (2025), σελ. 114.

¹¹⁷ Επίσκεψη στην Ελλάδα, Συνήγορος του Πολίτη, ΕΕΔΑ, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, ενώσεις δικαστών, επιχειρηματικές ενώσεις.

¹¹⁸ ENNHRI (2025), Ελλάδα, σ. 216-217.

¹¹⁹ ΟΟΣΑ (2024), σ. 13.

¹²⁰ Η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή είναι συμβουλευτικό όργανο που συστάθηκε το 1994 και απαρτίζεται από εργοδότες, εργαζομένους και άλλα ενδιαφερόμενα μέρη. Μέρος της αποστολής της είναι να διατυπώνει γνώμες επί νομοσχεδίων.

¹²¹ Ελληνική κυβέρνηση (2025), πρόσθετες παρατηρήσεις.

¹²² Άρθρο 73 παράγραφος 6 του Συντάγματος. Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 5-6.

¹²³ Διάγραμμα 54, Πίνακας αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης για το 2025.

¹²⁴ Διάγραμμα 55, Πίνακας αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης για το 2025. Το 58 % των επενδυτών που συμμετείχαν στην έρευνα αναφέρθηκαν στις συχνές αλλαγές στη νομοθεσία (53 % το 2024 και το 2023). EIB Investment Survey 2024 Country Overview: Greece, (Έρευνα Επενδύσεων της ΕΤΕπ για το 2024 — Επισκόπηση για την Ελλάδα) σ. 17. Το 90 % των ελληνικών εταιρειών ανησυχεί για τις κανονιστικές ρυθμίσεις που αφορούν τις επιχειρήσεις.

δυσκολότερο για τους υποψήφιους επενδυτές να λάβουν τεκμηριωμένες αποφάσεις¹²⁵. Αποτελούν επίσης πρόκληση για τους πολίτες, καθώς και για το δικαστικό σώμα και τους δικηγόρους¹²⁶. Για την κυβέρνηση, η τρέχουσα διάρθρωση του Συντάγματος αφήνει περιορισμένα περιθώρια ρύθμισης μέσω εκτελεστικών πράξεων, πράγμα το οποίο σημαίνει ότι οι αλλαγές στην πρωτογενή νομοθεσία είναι εν μέρει αναπόφευκτες για την κάλυψη των συνεχώς εξελισσόμενων αναγκών της σύγχρονης κοινωνικής και οικονομικής πραγματικότητας¹²⁷. Όσον αφορά τις αρμόδιες για τους οικονομικούς φορείς αρχές, το 41 % των εταιρειών θεωρούν ότι το επίπεδο ανεξαρτησίας της εθνικής αρχής ανταγωνισμού είναι πολύ καλό ή αρκετά καλό¹²⁸. Έχουν θεσπιστεί ορισμένοι δικαστικοί μηχανισμοί για τη διασφάλιση της εφαρμογής των διοικητικών δικαστικών αποφάσεων, συμπεριλαμβανομένων των προστίμων για τους υπεύθυνους υπαλλήλους, της δυνατότητας έκδοσης δεσμευτικών εντολών για την έκδοση ή τη μη έκδοση διοικητικής πράξης, καθώς και για την επιδίκαση αποζημίωσης για θετική ζημία και για διαφυγόντα κέρδη¹²⁹.

Καταβάλλονται προσπάθειες για να διασφαλιστεί ότι το δικαστικό σώμα συμμετέχει περισσότερο στην εποπτεία του καθεστώτος ασυλίας των μελών της κυβέρνησης. Τον Απρίλιο του 2025 η Βουλή αποφάσισε να παραπέμψει απευθείας στο Δικαστικό Συμβούλιο έναν πρώην αναπληρωτή υπουργό για εικαζόμενη παράβαση καθήκοντος, χωρίς προκαταρκτική έρευνα από ειδική κοινοβουλευτική επιτροπή¹³⁰. Η απόφαση της Βουλής υπαγορεύθηκε από την ανάγκη να ανατεθεί η πλήρης έρευνα σε ανώτερα μέλη του δικαστικού σώματος και ο πρώην υπουργός να τύχει της ίδιας μεταχείρισης με τέσσερις ιδιώτες που έχουν ήδη κατηγορηθεί για τα ίδια πραγματικά περιστατικά¹³¹. Μολονότι η απόφαση αυτή προκάλεσε έντονες συζητήσεις μεταξύ πολιτικών και νομικών

¹²⁵ Ευρωπαϊκό Εξάμηνο 2025, Ελλάδα, παράρτημα 6. Για τις ανησυχίες σχετικά με τη νομοπαρασκευαστική διαδικασία, βλ. επίσης την προηγούμενη παράγραφο.

¹²⁶ Ένωση Δικαστικών Λειτουργιών του Συμβουλίου της Επικρατείας (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 1 και 5· επίσκεψη στην Ελλάδα, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών. Η κοινωνία των πολιτών αναφέρθηκε επίσης στις συχνές αλλαγές στη νομοθεσία, οι οποίες επέρχονται συχνά εντός σύντομου χρονικού διαστήματος από την έναρξη ισχύος της ή την προηγούμενη τροποποίησή της. Για παράδειγμα, μετά την αναθεώρηση του ποινικού κώδικα και του κώδικα ποινικής δικονομίας τον Φεβρουάριο του 2024 (βλ. έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου, Ελλάδα, σ. 17-18), εισήχθηκαν επακόλουθες τροποποιήσεις με έξι διαφορετικούς νόμους (νόμοι 5095/2024, 5108/2024, 5134/2024, 5149/2024, 5151/2024 και 5172/2025). Έκθεση της κοινωνίας των πολιτών (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 56-57.

¹²⁷ Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 1-2.

¹²⁸ Η Ελληνική Επιτροπή Ανταγωνισμού είναι ανεξάρτητη αρχή που προωθεί και προστατεύει τον ανταγωνισμό σε όλες τις αγορές, προς όφελος τόσο των καταναλωτών όσο και των επιχειρήσεων. Είναι η κύρια αρχή ανταγωνισμού στην Ελλάδα, και είναι αποκλειστικά αρμόδια για την επιβολή των εθνικών και ενωσιακών κανόνων ανταγωνισμού. Διάγραμμα 60, Πίνακας αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης για το 2025.

¹²⁹ Διάγραμμα 49, Πίνακας αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης για το 2025· τα στοιχεία που παρουσιάζονται αντικατοπτρίζουν αποκλειστικά τους μηχανισμούς που εφαρμόζονται στο επίπεδο των ανώτατων διοικητικών δικαστηρίων· οι ίδιοι ή άλλοι μηχανισμοί μπορεί να εφαρμόζονται και στο επίπεδο των κατώτερων διοικητικών δικαστηρίων. Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου, κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα, σ. 39·

¹³⁰ Η απόφαση για την κίνηση ποινικής διαδικασίας κατά πρώην και εν ενεργεία μελών της κυβέρνησης λαμβάνεται από τη Βουλή. Στη συνέχεια, η υπόθεση εκδικάζεται από ειδικό δικαστήριο. Για τα προκαταρκτικά ζητήματα αποφασίζει ειδικό δικαστικό συμβούλιο· ένα από τα μέλη του ορίζεται ανακριτής με εκτεταμένες εξουσίες έρευνας. Όλοι οι συμμετέχοντες δικαστές επιλέγονται με κλήρωση μεταξύ των δικαστών που υπηρετούν στα ανώτατα δικαστήρια. Βλ. επίσης έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου, Ελλάδα, σ. 38.

¹³¹ Ο πρώην υπουργός ζήτησε ο ίδιος να αξιολογηθεί η υπόθεσή του από ανεξάρτητη δικαστική αρχή και όχι από κοινοβουλευτική επιτροπή. Στη Βουλή υποβλήθηκαν δύο ακόμη υποθέσεις σχετικά με εικαζόμενη εμπλοκή εν ενεργεία και/ή πρώην μελών της κυβέρνησης σε ποινικά αδικήματα.

εμπειρογνομόνων, μεταξύ άλλων όσον αφορά τη συμμόρφωσή της με το Σύνταγμα, υπάρχει η κοινή αντίληψη ότι το ισχύον καθεστώς πρέπει να αξιολογηθεί σε βάθος και να αναθεωρηθεί¹³². Η κυβέρνηση ανακοίνωσε την πρόθεσή της να καλυφθεί το ζήτημα αυτό κατά την επικείμενη συνταγματική αναθεώρηση¹³³. Τα ενδιαφερόμενα μέρη θεωρούν ότι η μεταρρύθμιση αυτή αποτελεί αναγκαίο βήμα για την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης των πολιτών στους θεσμούς και στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης¹³⁴.

Εξακολουθούν να υπάρχουν οι προκλήσεις που είχαν εντοπιστεί στο παρελθόν όσον αφορά τον διορισμό των μελών των ανεξάρτητων αρχών που έχουν συσταθεί δυνάμει του Συντάγματος. Το άρθρο 101 του Συντάγματος απαιτεί ειδική πλειοψηφία, καθώς και διακομματική συναίνεση, για την επιλογή των προέδρων και των μελών των εν λόγω ανεξάρτητων αρχών¹³⁵. Τον Οκτώβριο του 2024 η Διάσκεψη των Προέδρων της Βουλής δεν συγκέντρωσε την απαιτούμενη ειδική πλειοψηφία για την εκλογή νέου Συνήγορου του Πολίτη¹³⁶, ενώ υπάρχουν παρατεταμένες καθυστερήσεις στην επιλογή νέων μελών της Αρχής Προστασίας Δεδομένων. Τον Νοέμβριο του 2024 το Συμβούλιο της Επικρατείας απέρριψε τις αιτήσεις ακύρωσης που υπέβαλε ο Δικηγορικός Σύλλογος κατά των αποφάσεων διορισμού νέων μελών του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης (ΕΣΡ) και της Αρχής Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών¹³⁷ λόγω έλλειψης έννομου συμφέροντος¹³⁸. Ωστόσο, το Συμβούλιο της Επικρατείας θα αποφανθεί τελικά σχετικά με τη νομιμότητα των διορισμών, καθώς εκκρεμούν αρκετές αιτήσεις ακύρωσης κατά προστίμων που επιβλήθηκαν από το ΕΣΡ¹³⁹. Οι ανεξάρτητες αρχές θεωρούν ότι η εξουσία εκλογής των μελών τους θα πρέπει να ανατεθεί σε κοινοβουλευτικό όργανο με καθορισμένη σύνθεση, ενώ είναι σημαντικό να επιτυγχάνεται ειδική πλειοψηφία. Επιβεβαιώνουν επίσης ότι εξακολουθούν να υπάρχουν οι προκλήσεις που είχαν αναφερθεί στο παρελθόν όσον αφορά τον προϋπολογισμό και τους ανθρώπινους πόρους τους¹⁴⁰, και αναφέρθηκαν εκ νέου στην ανάγκη για ομοιομορφία στο νομικό τους πλαίσιο. Με πρωτοβουλία της κυβέρνησης, ο ΟΟΣΑ εκπονεί μελέτη για τη βελτίωση των θεσμικών ρυθμίσεων όλων των υφιστάμενων ανεξάρτητων αρχών, η οποία χρηματοδοτείται από το Μέσο Τεχνικής Υποστήριξης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής¹⁴¹.

¹³² Βλ., μεταξύ άλλων, Καθημερινή (2025)· Syntagma Watch (2025)· Το Βήμα (2025).

¹³³ Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 6.

¹³⁴ Επίσκεψη στην Ελλάδα, Ελεγκτικό Συνέδριο, Ένωση Δικαστών και Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών.

¹³⁵ Οι πέντε ανεξάρτητες αρχές που έχουν συσταθεί δυνάμει του Συντάγματος είναι η Αρχή Προστασίας Δεδομένων· το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης (ΕΣΡ)· η Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών (ΑΔΑΕ)· το Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού· και ο Συνήγορος του Πολίτη.

¹³⁶ Η θητεία του νυν Συνήγορου του Πολίτη, η οποία επρόκειτο να λήξει τον Ιούνιο του 2022, παρατάθηκε έως την εκλογή του διαδόχου του, όπως προβλέπεται στο άρθρο 101α του Συντάγματος. Αυτή ήταν η πρώτη προσπάθεια διορισμού νέου Συνήγορου του Πολίτη.

¹³⁷ Το κύριο νομικό ζήτημα που τέθηκε ήταν το αν τηρήθηκε η πλειοψηφία των 3/5 που απαιτείται για τους διορισμούς όλων των μελών των πέντε ανεξάρτητων αρχών που έχουν συσταθεί δυνάμει του Συντάγματος. Βλ., αναλυτικά, έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου, Ελλάδα, σ. 34-35.

¹³⁸ Ο Δικηγορικός Σύλλογος εξέφρασε την άποψη ότι η απόφαση υπονομεύει τον ρόλο των δικηγόρων στο σύστημα ελέγχων και ισορροπιών και υπέβαλε προσφυγή στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. CCBE (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 97.

¹³⁹ Ο κύριος λόγος ακύρωσης αφορά τη σύνθεση του ΕΣΡ και η απόφαση θα αφορά και τις πέντε ανεξάρτητες αρχές. Επίσκεψη χώρας, ΕΣΡ.

¹⁴⁰ Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου, Ελλάδα, σ. 34-35, επίσκεψη στην Ελλάδα, Συνήγορος του Πολίτη, ΕΣΡ και ΕΕΔΑ. Βλ. επίσης τις παρεμβάσεις των προέδρων της ΑΠΔ και της ΑΔΑΕ κατά τη διάρκεια της ανοικτής συζήτησης με τίτλο «Πόσο ανεξάρτητες είναι οι ανεξάρτητες αρχές;», 11 Μαρτίου 2025.

¹⁴¹ Ελληνική κυβέρνηση (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 124· Στην Ελλάδα υπάρχουν επί του παρόντος 28 ανεξάρτητες διοικητικές αρχές, οι οποίες καλύπτουν ευρύ φάσμα τομέων, μεταξύ των οποίων οι πέντε

Η πρόοδος όσον αφορά τη δικαστική έρευνα μετά το ναυάγιο της Πύλου αποτελεί θετική εξέλιξη ώστε να αρχίσουν να αντιμετωπίζονται οι ελλείψεις στη διερεύνηση περιστατικών αυθαιρεσίας στα οποία εμπλέκονται όργανα επιβολής του νόμου. Τον Ιανουάριο του 2025 το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων εξέδωσε τρεις αποφάσεις με τις οποίες διαπίστωσε ότι οι αρχές δεν είχαν διενεργήσει αποτελεσματικές έρευνες σχετικά με εικαζόμενες παραβιάσεις θεμελιωδών δικαιωμάτων από όργανα επιβολής του νόμου¹⁴². Το ΕΔΔΑ εξέφρασε σοβαρές αμφιβολίες ως προς την αποτελεσματικότητα των ποινικών διαδικασιών σε συγκεκριμένους τομείς, παραπέμποντας σε στοιχεία που υπέβαλε η κυβέρνηση, από τα οποία προκύπτει ότι καμία από τις υποθέσεις στις οποίες κινήθηκαν ποινικές έρευνες δεν προχώρησε πέρα από το στάδιο της προκαταρκτικής εξέτασης¹⁴³. Τον Νοέμβριο του 2024 η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών συνέστησε οι καταγγελίες αυτές να διερευνώνται άμεσα και διεξοδικά από ανεξάρτητη αρχή¹⁴⁴. Τον Μάιο του 2025 ασκήθηκε ποινική δίωξη από τον Εισαγγελέα του Ναυτοδικείου Πειραιά κατά 17 στελεχών του Λιμενικού Σώματος – Ελληνικής Ακτοφυλακής —μεταξύ των οποίων και ανώτεροι αξιωματικοί— στο πλαίσιο των δικαστικών ερευνών για το ναυάγιο της Πύλου. Τα ενδιαφερόμενα μέρη θεώρησαν ότι πρόκειται για σημαντική εξέλιξη στην πορεία προς τη δικαιοσύνη και τη λογοδοσία¹⁴⁵. Τον Φεβρουάριο του 2025 ο Συνήγορος του Πολίτη ολοκλήρωσε την έρευνά του σχετικά με το ναυάγιο της Πύλου, διαπιστώνοντας σοβαρές παραλείψεις της ακτοφυλακής, και υπέβαλε την έκθεσή του στις αρμόδιες αρχές για να δοθεί η αναγκαία συνέχεια¹⁴⁶. Παρά τις αρχικές δηλώσεις της κυβέρνησης που αμφισβητούν τη βάση και το σκεπτικό του Συνήγορου του Πολίτη¹⁴⁷, οι οποίες προκάλεσαν αντιδράσεις από εθνικούς και διεθνείς ενδιαφερόμενους φορείς¹⁴⁸, η κυβέρνηση θα αποφασίσει σχετικά με την κατάλληλη συνέχεια που θα δοθεί, εν αναμονή της νομικής συμβουλής του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους¹⁴⁹. Τον Απρίλιο του 2025 πραγματοποιήθηκαν συζητήσεις μεταξύ του Τμήματος Εκτέλεσης Αποφάσεων του ΕΔΔΑ του Συμβουλίου της Ευρώπης και της κυβέρνησης σχετικά με την πρόληψη περιστατικών

ανεξάρτητες αρχές που έχουν συσταθεί δυνάμει του Συντάγματος και είναι επιφορτισμένες με τη διασφάλιση του σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων και αξιών.

¹⁴² Αποφάσεις του ΕΔΔΑ, προσφυγές 15783/21, A.R.E κατά Ελλάδα, σκέψεις 191-201 και 304· 44758/20, Παναγιωτόπουλος κατά Ελλάδα, σκέψη 118· και 22776/18 Almukhlas και Al-Maliki κατά Ελλάδα, σκέψεις 96-104.

¹⁴³ A.R.E κατά Ελλάδα, σκέψη 198. Η Ελλάδα ζήτησε την παραπομπή της υπόθεσης στο τμήμα μείζονος συνθέσεως του ΕΔΔΑ. Βλ., επίσης, Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, FRA (2024), Guidance on investigation alleged mistreatment at borders (Κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τη διερεύνηση εικαζόμενης κακομεταχείρισης στα σύνορα), σ. 20· CPT (2024), παράγραφος 159· ENNHRI (2025), σ. 243-244· Υπουργείο Δικαιοσύνης (2024)· Υπουργείο Εθνικής Άμυνας (2024).

¹⁴⁴ Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ (2024), Τελικές παρατηρήσεις σχετικά με την τέταρτη περιοδική έκθεση της Ελλάδας, σ. 16.

¹⁴⁵ Δελτίο Τύπου δικηγόρων και οργανώσεων που εκπροσωπούν τους επιζώντες του ναυαγίου της Πύλου, 23 Μαΐου 2025.

¹⁴⁶ Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου, κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα, σ. 36-37· Συνήγορος του Πολίτη (2025).

¹⁴⁷ Υπουργείο Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής, δελτίο Τύπου, 4 Φεβρουαρίου 2025· Εκπρόσωπος Τύπου, συνέντευξη στο ραδιόφωνο του ΣΚΑΙ, 4 Φεβρουαρίου 2025· Υφυπουργός Μετανάστευσης και Ασύλου, Liberal, 9 Φεβρουαρίου 2025.

¹⁴⁸ Επίτροπος Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης (2025)· ΕΕΔΑ (2025)· Σύλλογος Εργαζομένων στον Συνήγορο του Πολίτη, (2025)· Έκθεση της κοινωνίας των πολιτών (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 2· ENNHRI (2025), Ελλάδα, σ. 244.

¹⁴⁹ Η νομική γνωμοδότηση του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους κρίθηκε αναγκαία λόγω της υψηλόβαθμης θέσης που κατέχουν οι εμπλεκόμενοι αξιωματικοί και της ανάγκης αποφυγής ενδεχόμενων συγκρούσεων συμφερόντων κατά την ανάθεση της διοικητικής έρευνας. Υπουργείο Δικαιοσύνης (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 35.

αυθαιρεσίας και τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των σχετικών ερευνών¹⁵⁰. Στις προσπάθειες για τη βελτίωση της αποδοτικότητας των πειθαρχικών διαδικασιών των οργάνων επιβολής του νόμου περιλαμβάνεται και η μεταρρύθμιση του πειθαρχικού δικαίου του αστυνομικού προσωπικού¹⁵¹.

Την 1η Ιανουαρίου 2025 εκκρεμούσε στην Ελλάδα η εφαρμογή 30 αποφάσεων-οδηγών του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, δηλαδή δύο παραπάνω συγκριτικά με το προηγούμενο έτος¹⁵². Κατά την ημερομηνία αυτή, το ποσοστό των αποφάσεων-οδηγών που είχαν εκδοθεί κατά της Ελλάδας τα τελευταία 10 έτη και που έχει εφαρμοστεί ήταν 66 % (έναντι 70 % το 2024· η εφαρμογή του 34 % των αποφάσεων παρέμενε σε εκκρεμότητα), και ο μέσος χρόνος εφαρμογής των αποφάσεων ήταν 6 έτη και 1 μήνας (έναντι 6 ετών και 7 μηνών το 2024)¹⁵³. Η παλαιότερη απόφαση-οδηγός, η εφαρμογή της οποίας εκκρεμεί για 16 έτη, αφορά τις παραβιάσεις του δικαιώματος στην ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι λόγω των αποφάσεων των εθνικών δικαστηρίων για τη μη εγγραφή σωματείων¹⁵⁴. Όσον αφορά την τήρηση των προθεσμιών πληρωμής, στις 31 Δεκεμβρίου 2024 εκκρεμούσε η επιβεβαίωση πληρωμής για συνολικά 7 υποθέσεις (έναντι 7 το 2023)¹⁵⁵. Στις 16 Ιουνίου 2025 ο αριθμός των δικαστικών αποφάσεων-οδηγών η εφαρμογή των οποίων εκκρεμεί είχε αυξηθεί σε 31¹⁵⁶. Ένας νέος λόγος αναψηλάφησης προστέθηκε στον κώδικα πολιτικής δικονομίας, ο οποίος επιτρέπει την επανεξέταση της υπόθεσης λόγω απόφασης του ΕΔΔΑ με την οποία διαπιστώνεται παραβίαση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη ή άλλου δικαιώματος που κατοχυρώνεται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου¹⁵⁷. Η κυβέρνηση ετοιμάζει επίσης νομοσχέδιο σχετικά με την ευθύνη του Δημοσίου για πράξεις των οργάνων της δικαστικής λειτουργίας για την εφαρμογή της απόφασης του Δικαστηρίου στην υπόθεση Ζουμπουλίδης κατά Ελλάδα¹⁵⁸.

Έχει σημειωθεί περιορισμένη πρόοδος όσον αφορά τη σύσταση σχετικά με την καθιέρωση διαρθρωμένου διαλόγου με τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, ενώ δεν έχει ακόμη ξεκινήσει ακόμα η ολοκληρωμένη αξιολόγηση του υφιστάμενου κανονιστικού πλαισίου για την εγγραφή σε μητρώα¹⁵⁹. Ο χώρος της κοινωνίας των πολιτών στην Ελλάδα παραμένει «παρεμποδισμένος»¹⁶⁰. Το πλαίσιο εγγραφής σε μητρώα

¹⁵⁰ Στο πλαίσιο της ενισχυμένης εποπτείας για την ομάδα υποθέσεων Σιδηρόπουλος και Παπακώστας κατά Ελλάδας.

¹⁵¹ Το προεδρικό διάταγμα 61/2024 τέθηκε σε ισχύ τον Νοέμβριο του 2024, αφού είχε λάβει υπόψη τις σχετικές συστάσεις του Συνηγόρου του Πολίτη. Υπουργείο Δικαιοσύνης (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 39-40. Βλ. επίσης τον πυλώνα II ανωτέρω.

¹⁵² Για επεξήγηση της διαδικασίας εποπτείας, βλ. τον [ιστότοπο](#) του Συμβουλίου της Ευρώπης.

¹⁵³ Όλα τα στοιχεία υπολογίζονται από το European Implementation Network (Ευρωπαϊκό Φόρουμ Εφαρμογής Αποφάσεων — EIN) και βασίζονται στον αριθμό των υποθέσεων που θεωρούνται εκκρεμείς κατά την ετήσια καταληκτική ημερομηνία της 1ης Ιανουαρίου 2025. EIN (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 4.

¹⁵⁴ Απόφαση του ΕΔΔΑ, 35151/05, Bekir-Ousta κ.λπ. κατά Ελλάδα, η εφαρμογή της οποίας εκκρεμεί από το 2008.

¹⁵⁵ Συμβούλιο της Ευρώπης (2025), σ. 156.

¹⁵⁶ Δεδομένα σύμφωνα με την ηλεκτρονική βάση δεδομένων του Συμβουλίου της Ευρώπης (HUDOC).

¹⁵⁷ Άρθρο 25 του νόμου 5130/24. Ελληνική κυβέρνηση, γραπτές παρατηρήσεις, σ. 129-130.

¹⁵⁸ Απόφαση του ΕΔΔΑ, προσφυγή 57246/21, Ζουμπουλίδης κατά Ελλάδα.

¹⁵⁹ Η έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου συνέστησε στην Ελλάδα να ενισχύσει τις προσπάθειες αξιολόγησης του ισχύοντος νομικού πλαισίου για το σύστημα εγγραφής των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών σε μητρώα και να αξιολογήσει το κατά πόσον υφίσταται ανάγκη τροποποίησής του, προωθώντας παράλληλα τον διαρθρωμένο διάλογο με τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών.

¹⁶⁰ Αξιολόγηση από τη CIVICUS· οι βαθμολογίες δίνονται σε κλίμακα πέντε κατηγοριών, οι οποίες ορίζονται ως: ανοιχτός, περιορισμένος, εμποδιζόμενος, υπό καταστολή και κλειστός [Civicus (2025), Monitor tracking civic space — Greece (Παρατηρητήριο του χώρου δράσης της κοινωνίας των πολιτών — Ελλάδα)].

παραμένει πολύπλοκο και κατακερματισμένο¹⁶¹. Τον Νοέμβριο του 2024 η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών εξέφρασε ανησυχίες σχετικά με τις αυστηρές απαιτήσεις εγγραφής που επιβάλλονται στις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών (ΟΚΠ), ιδίως εκείνες που δραστηριοποιούνται στους τομείς της μετανάστευσης και του ασύλου, και κάλεσε την Ελλάδα να αναθεωρήσει τη νομοθεσία της¹⁶². Η υπόθεση ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας με την οποία αμφισβητούνται ορισμένες πτυχές της νομιμότητας της νομοθεσίας για την εγγραφή των ΟΚΠ που δραστηριοποιούνται στον τομέα του ασύλου, της μετανάστευσης και της κοινωνικής ένταξης εξακολουθεί να εκκρεμεί επί σειρά ετών¹⁶³. Ενώ η εξαγγελθείσα ψηφιακή διαλειτουργικότητα μεταξύ των διαφόρων μητρώων δεν έχει ακόμη τεθεί σε εφαρμογή, μετά από συμφωνία μεταξύ του Υπουργείου Εσωτερικών και του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου σχετικά με την τεχνική λύση, ο σχετικός διαγωνισμός αναμένεται να προκηρυχθεί έως το τέλος Ιουνίου του 2025¹⁶⁴. Το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου προτίθεται να αξιολογήσει και να αναθεωρήσει το νομικό πλαίσιο των ειδικών μητρώων του έως το τέλος του 2025 με στόχο την απλούστευση των διαδικασιών και τη μείωση του διοικητικού φόρτου¹⁶⁵. Για τον σκοπό αυτό, και προκειμένου να τοποθετήσει τη συνεργασία του με την κοινωνία των πολιτών σε πιο δομημένη βάση, στα τέλη Μαΐου του 2025 το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου ζήτησε ανατροφοδότηση από όλες τις καταχωρισμένες ΟΚΠ μέσω δύο στοχευμένων ερωτηματολογίων¹⁶⁶. Τα ενδιαφερόμενα μέρη σημείωσαν ότι, παρά τις εξαγγελίες σχετικά με επικείμενες μεταρρυθμίσεις, προς το παρόν οι κανόνες που διέπουν την εγγραφή σε μητρώα παραμένουν αμετάβλητοι¹⁶⁷. Παράλληλα, το Υπουργείο Εσωτερικών εκπονεί νομοσχέδιο για τη δημιουργία πρόσθετης πλατφόρμας για την υποχρεωτική εγγραφή όλων των ΟΚΠ¹⁶⁸. Σκοπός της νέας πλατφόρμας, στην οποία οι ΟΚΠ θα πρέπει να εγγράφονται σε ετήσια βάση, είναι η πλήρης χαρτογράφηση των δραστηριοτήτων των ΟΚΠ¹⁶⁹. Η κυβέρνηση θεωρεί ότι έχει καθιερωθεί διαρθρωμένος διάλογος μεταξύ των εγγεγραμμένων ΟΚΠ και του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου, ωστόσο μέχρι στιγμής έχει πραγματοποιηθεί μόνο μία συνεδρίαση, τον Νοέμβριο του 2024. Στο πλαίσιο αυτό, το Υπουργείο Μετανάστευσης

¹⁶¹ Υπάρχουν έντεκα μητρώα τα οποία διαχειρίζονται διάφορα υπουργεία, και στα οποία συμπεριλαμβάνονται η Δημόσια Βάση Δεδομένων και το Ειδικό Μητρώο του Υπουργείου Εσωτερικών και το Μητρώο Ελληνικών και Ξένων Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων και Μελών ΜΚΟ του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου. Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου, σ. 40-41.

¹⁶² Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ (2024), σ. 10· ΟΗCHR (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 7.

¹⁶³ Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου, κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα, σ. 42.

¹⁶⁴ Ελληνική κυβέρνηση (2025α).

¹⁶⁵ Ενοποιημένο σχέδιο κυβερνητικής πολιτικής 2025, σ. 198, 340-341· Επίσκεψη στην Ελλάδα, Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου.

¹⁶⁶ Ζητήθηκε από τις ΟΚΠ να διατυπώσουν τις απόψεις τους σχετικά με τις διαδικασίες εγγραφής σε μητρώα και ανανέωσης, τη λειτουργία του ειδικού μητρώου των μελών των ΜΚΟ και το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο. Τα ερωτηματολόγια περιλάμβαναν επίσης ερωτήσεις σχετικά με τον τρόπο επίτευξης καλύτερης συνεργασίας μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων μερών. 39 από τις 92 εγγεγραμμένες ΟΚΠ υπέβαλαν τις παρατηρήσεις τους. Ελληνική κυβέρνηση (2025α).

¹⁶⁷ ENNHRI, Ελλάδα, σ. 219· Έκθεση της κοινωνίας των πολιτών (2025), σ. 64-66.

¹⁶⁸ Σύμφωνα με την κυβέρνηση, μέρος των προτάσεων που περιλαμβάνονται στο νομοσχέδιο ανταποκρίνεται σε σχέδιο δράσης για την κοινωνία των πολιτών, το οποίο εκπονήθηκε από το Ίδρυμα Μποδοσάκη. Το σχέδιο παρέχει επισκόπηση της τρέχουσας κατάστασης της κοινωνίας των πολιτών στην Ελλάδα και διατυπώνει συστάσεις για αυτορρύθμιση και προτάσεις για ένα αποτελεσματικό κανονιστικό και δημοσιονομικό πλαίσιο. Ίδρυμα Μποδοσάκη (2025).

¹⁶⁹ Ελληνική κυβέρνηση (2025), γραπτές παρατηρήσεις, σ. 137· Επίσκεψη στην Ελλάδα, Υπουργείο Εσωτερικών.

και Ασύλου σχεδιάζει τη διεξαγωγή εξαμηνιαίων συνεδριάσεων ανά θεματικό πυλώνα¹⁷⁰. Οι ΟΚΠ έχουν επικρίνει τη μορφή και έχουν εκφράσει ανησυχίες σχετικά με δηλώσεις που κατηγορούν τις ΟΚΠ για συμμετοχή σε λαθρεμπόριο και υπεξαίρεση κονδυλίων¹⁷¹. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θεωρεί ότι οι διαρθρωμένοι διάλογοι πρέπει να είναι τακτικοί, μακροχρόνιοι και προσανατολισμένοι στα αποτελέσματα¹⁷². Βάσει των ανωτέρω, έχει σημειωθεί κάποια περιορισμένη πρόοδος όσον αφορά την εφαρμογή των συστάσεων που διατυπώθηκαν σε προηγούμενες εκθέσεις.

¹⁷⁰ Η επόμενη συνεδρίαση έχει προγραμματιστεί να πραγματοποιηθεί τον Σεπτέμβριο του 2025 και θα είναι επικεντρωμένη στην ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των αρχών και των ΟΚΠ. Μία ακόμη συνεδρίαση έχει οριστεί για τον Μάρτιο του 2026. Η επιλογή του αντικειμένου των συζητήσεων θα εξαρτηθεί από την έκβαση της προηγούμενης συνεδρίασης. Ελληνική κυβέρνηση (2025α).

¹⁷¹ Έκθεση της κοινωνίας των πολιτών (2025), πρόσθετες γραπτές παρατηρήσεις, σ. 3-4, δελτίο Τύπου Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου, 16 Απριλίου 2025· Κοινή επιστολή οκτώ ΟΚΠ που παρέχουν υπηρεσίες σε πρόσφυγες και αιτούντες διεθνή προστασία στα ελληνικά νησιά, 2 Ιουνίου 2025.

¹⁷² Σύσταση (ΕΕ) 2023/2836 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της 12ης Δεκεμβρίου 2023, σχετικά με την προώθηση της δραστηριοποίησης και της αποτελεσματικής συμμετοχής των πολιτών και των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών στις διαδικασίες χάραξης δημόσιας πολιτικής

Παράρτημα Ι: Κατάλογος των πηγών με αλφαβητική σειρά*

Ο κατάλογος των σχολίων που ελήφθησαν στο πλαίσιο της διαβούλευσης για την έκθεση του 2025 για το κράτος δικαίου διατίθεται στον ιστότοπο https://commission.europa.eu/publications/2025-rule-law-report-targeted-stakeholder-consultation_en.

Άρειος Πάγος (2025), Γραπτές παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν από τον αντιπρόεδρο του Αρείου Πάγου στο πλαίσιο της επίσκεψης στην Ελλάδα.

Άρειος Πάγος (2025α), Δελτίο Τύπου της 26ης Μαρτίου 2025.

Άρειος Πάγος (2025β), Δελτίο Τύπου της 4ης Ιουνίου 2025.

Βλ. επίσης ΚΕΦΙΜ (2024), Policy Brief, Δημόσια Διαβούλευση.

Γενική Γραμματεία Επικοινωνίας και Ενημέρωσης (2025), Γραπτές παρατηρήσεις που παρασχέθηκαν από τη Γενική Γραμματεία Επικοινωνίας και Ενημέρωσης κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα.

Γενική Γραμματεία Επικοινωνίας και Ενημέρωσης (2025), Γραπτές παρατηρήσεις που παρασχέθηκαν από τη Γενική Γραμματεία Επικοινωνίας και Ενημέρωσης κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα.

Δημοσιογράφοι Χωρίς Σύνορα και Free Press Unlimited (2025), Γραπτές παρατηρήσεις που υπέβαλαν οι Δημοσιογράφοι Χωρίς Σύνορα η οργάνωση Free Press Unlimited για την κατάρτιση της έκθεσης του 2025 για το κράτος δικαίου.

Διεθνές Ινστιτούτο Τύπου (2024), Media Capture Monitoring Report, Country Chapter on Greece (Έκθεση για την παρακολούθηση της υπονόμησης της ελευθερίας των μέσων μαζικής επικοινωνίας, Κεφάλαιο για την κατάσταση στην Ελλάδα.

Διεθνές Ινστιτούτο Τύπου (2025), Γραπτές παρατηρήσεις που υπέβαλε το Διεθνές Ινστιτούτο Τύπου για την κατάρτιση της έκθεσης του 2025 για το κράτος δικαίου.

Διεθνές Νομισματικό Ταμείο ΔΝΤ (2025), Enhancing Judicial System Efficiency in Greece: Drivers and Economic Impact (Ενίσχυση της αποδοτικότητας του συστήματος απονομής δικαιοσύνης: Κινητήριες δυνάμεις και οικονομικός αντίκτυπος).

Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, απόφαση της 15ης Ιουλίου 2021, Επιτροπή κατά Πολωνίας, C-791/19.

Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών (2024), δελτία Τύπου, 18 Ιουνίου και 17 Δεκεμβρίου 2024.

Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών (2025), δελτίο Τύπου, 19 Μαρτίου 2025.

Εθνική Αρχή Διαφάνειας (2024), Ετήσια έκθεση για το 2023, <https://aead.gr/images/essays/2023-ekthesi-apologismou.pdf>.

Εθνική Αρχή Διαφάνειας (2024α), Κώδικας δεοντολογίας συμβούλων ακεραιότητας, <https://aead.gr/images/manuals/kodikas-deontologias-symvoulon-akeraiotitas.pdf>.

Εθνική Αρχή Διαφάνειας (2024β), Ετήσια Έκθεση Μητρώου Διαφάνειας 2023, <https://lobbying.aead.gr/wp-content/uploads/2023-lobbying-etisia-ekthesi.pdf>.

Εθνική Αρχή Διαφάνειας (2025), *Υποβολή υποψηφιότητας για την κάλυψη της θέσης του Διοικητή της ΕΑΔ*, <https://aead.gr/prokirixeis/upobole-upopsephiotetas-gia-ten-kalupse-tes-theses-tou-dioikete-tes-ead>.

Εθνική Αρχή Διαφάνειας (2025α), *Γραπτές παρατηρήσεις που παρασχέθηκαν από την Εθνική Αρχή Διαφάνειας στο πλαίσιο της επίσκεψης στην Ελλάδα*.

Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, *Δήλωση*, 19 Φεβρουαρίου 2025.

Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης (2025), *Γραπτές παρατηρήσεις που παρασχέθηκαν από το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα*.

Εισαγγελείς Οικονομικού Εγκλήματος (2025), *Γραπτές παρατηρήσεις που παρασχέθηκαν από τους Εισαγγελείς Οικονομικού Εγκλήματος κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα*.

Έκθεση της κοινωνίας των πολιτών (2025), *Πρόσθετες γραπτές παρατηρήσεις του Ελληνικού Συμβουλίου για τους Πρόσφυγες (GCR), της Ελληνικής Ένωσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, της HIAS Greece, της Homo Digitalis, της Υποστήριξης Προσφύγων στο Αιγαίο (RSA), των Reporters United, της Solomon και του Vouliwatch για την κατάρτιση της έκθεσης του 2025 για το κράτος δικαίου*.

Έκθεση της κοινωνίας των πολιτών (2025), *Γραπτές κοινές παρατηρήσεις του Ελληνικού Συμβουλίου για τους Πρόσφυγες (GCR), της Ελληνικής Ένωσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, της HIAS Greece, της Homo Digitalis, της Υποστήριξης Προσφύγων στο Αιγαίο (RSA), των Reporters United, της Solomon και του Vouliwatch για την κατάρτιση της έκθεσης του 2025 για το κράτος δικαίου*.

Ελεγκτικό Συνέδριο (2024), *Έκθεση του Ελεγκτικού Συνεδρίου επί του Απολογισμού των Εσόδων και Εξόδων του Κράτους έτους 2023 και του Ισολογισμού (Κατάστασης Χρηματοοικονομικής Θέσης) και των λοιπών Χρηματοοικονομικών Καταστάσεων της Κεντρικής Διοίκησης, της 31ης Δεκεμβρίου 2023*.

Ελληνική κυβέρνηση (2025), *Πληροφορίες που παρασχέθηκαν από την Ελλάδα για την κατάρτιση της έκθεσης του 2025 για το κράτος δικαίου*.

Ελληνική κυβέρνηση (2025α), *Πρόσθετες γραπτές παρατηρήσεις για την κατάρτιση της έκθεσης του 2025 για το κράτος δικαίου*.

Ενιαία Αρχή Δημόσιων Συμβάσεων (Ε.Α.ΔΗ.ΣΥ.) (2025), *Γραπτές παρατηρήσεις που υπέβαλε η Ενιαία Αρχή Δημόσιων Συμβάσεων κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα*.

Ένωση Ανταποκριτών Ξένου Τύπου (2025), *Γραπτές παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν από την Ένωση Ανταποκριτών Ξένου Τύπου στο πλαίσιο της επίσκεψης στην Ελλάδα*.

Ένωση Δικαστικών Λειτουργών Ελεγκτικού Συνεδρίου (2025), *Γραπτές παρατηρήσεις που παρασχέθηκαν από την Ένωση Δικαστικών Λειτουργών Ελεγκτικού Συνεδρίου κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα*.

Ένωση Δικαστικών Λειτουργών του Συμβουλίου της Επικρατείας (2025), *Γραπτές παρατηρήσεις που παρασχέθηκαν από την Ένωση Δικαστικών Λειτουργών του Συμβουλίου της Επικρατείας κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα*.

Ένωση Δικαστικών Λειτουργών του Συμβουλίου της Επικρατείας (2025α), *Δελτίο Τύπου*, 28 Μαρτίου 2025.

Ένωση Δικαστών και Εισαγγελέων (2024), *Δελτίο Τύπου*, 18 Ιουνίου 2024.

Ένωση Δικαστών και Εισαγγελέων (2025), *Γραπτές παρατηρήσεις που παρασχέθηκαν από την Ένωση Δικαστών και Εισαγγελέων κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα*.

Ένωση Δικαστών και Εισαγγελέων (2025α), *Δελτία Τύπου*, 26 Μαρτίου και 8 Απριλίου 2025.

Ένωση Διοικητικών Δικαστών (2025), *Γραπτές παρατηρήσεις που παρασχέθηκαν από την Ένωση Διοικητικών Δικαστών κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα*.

Ένωση Διοικητικών Δικαστών (2025α), *Δελτίο Τύπου*, 27 Μαρτίου 2025.

Ένωση Εισαγγελέων (2024), *Δελτίο Τύπου*, 18 Ιουνίου 2024.

Ένωση Εισαγγελέων (2025), *Δελτίο Τύπου*, 28 Μαρτίου 2025.

Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ (2024), *Τελικές παρατηρήσεις σχετικά με την τέταρτη περιοδική έκθεση της Ελλάδας*.

Επιτροπή Ελέγχου Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης (2025), *Ετήσια έκθεση για το 2024*, [Έκθεση Πεπραγμένων της Επιτροπής Ελέγχου κατά το ημερολογιακό έτος 2024](#).

Επιτροπή Πρόληψης Βασανιστηρίων του Συμβουλίου της Ευρώπης (CPT) (2024), *CPT/Inf (2024) 21*.

Επίτροπος Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης (2025), *Ομιλία, διάσκεψη υψηλού επιπέδου για τους θεσμούς του Διαμεσολαβητή και τους εθνικούς οργανισμούς για τα ανθρώπινα δικαιώματα (NHRI), Στρασβούργο*, 27 Μαρτίου 2025.

Ευρωπαϊκή Εισαγγελία (2025), *Ετήσια έκθεση της EPPO 2024*.

Ευρωπαϊκή Εισαγγελία (2025α), *Γραπτές παρατηρήσεις που υπέβαλε η Ευρωπαϊκή Εισαγγελία για την κατάρτιση της έκθεσης του 2025 για το κράτος δικαίου*.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2023), *Έκθεση του 2023 για το κράτος δικαίου, κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα*.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2023), *Σύσταση (ΕΕ) 2023/2836 της Επιτροπής, της 12ης Δεκεμβρίου 2023, σχετικά με την προώθηση της δραστηριοποίησης και της αποτελεσματικής συμμετοχής των πολιτών και των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών στις διαδικασίες χάραξης δημόσιας πολιτικής*.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2024), *Έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου, κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα*.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2024), *Πίνακας αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης*.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2025), *Ειδικό Ευρωβαρόμετρο 561 σχετικά με τη στάση των πολιτών απέναντι στη διαφθορά στην ΕΕ*.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2025), *Έκθεση χώρας 2025 — Ελλάδα, που συνοδεύει το έγγραφο σύσταση για σύσταση του Συμβουλίου σχετικά με την οικονομική, κοινωνική, διαρθρωτική και δημοσιονομική πολιτική και την πολιτική απασχόλησης της Ελλάδας*, SWD(2025) 208 final.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2025), *Έκτακτο Ευρωβαρόμετρο 557 σχετικά με τη στάση των επιχειρήσεων απέναντι στη διαφθορά στην ΕΕ*.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2025), *Πίνακας αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης*.

Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (2025), *EIB Investment Survey 2024: Greece overview (Έρευνα επενδύσεων 2024 της ΕΤΕπ: Ελλάδα — επισκόπηση)*

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, απόφαση της 11ης Οκτωβρίου 2007, Bekir-Ousta και λοιποί κατά Ελλάδα, 35151/05.

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, απόφαση της 19ς Νοεμβρίου 2024, Τσιώλης κατά Ελλάδα, 51774/17.

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2025, Παναγιωτόπουλος κατά Ελλάδα, 44758/20.

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, απόφαση της 25ης Μαρτίου 2025, Almurkhlis και Al-Maliki κατά Ελλάδα, 22776/18.

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, απόφαση της 4ης Ιουνίου 2024, Ζουμπουλίδης κατά Ελλάδα, 57246/21.

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, απόφαση της 7ης Ιανουαρίου 2025, A.R.E. κατά Ελλάδα, 15783/21.

Ευρωπαϊκό Δίκτυο των Εθνικών Οργανισμών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (2025), *State of the rule of law in Europe, Reports from National Human Rights Institutions, Greece (Η κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, εκθέσεις των Εθνικών Οργανισμών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, Ελλάδα)*

Ευρωπαϊκό Κέντρο Ελευθερίας του Τύπου και των Μέσων Ενημέρωσης (2024), *Mapping Media Freedom, Greece country profile (Χαρτογράφηση της ελευθερίας των μέσων ενημέρωσης, προφίλ χώρας: Ελλάδα)*.

Ίδρυμα Μποδοσάκης (2025), *Σχέδιο δράσης για την κοινωνία των πολιτών*.

Καθημερινή (2025), άρθρο Ν. Κ. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ, *Ενστάσεων αντίκρουση*, <https://www.kathimerini.gr/politics/563523082/arthro-nikoy-alivizatoy-stin-k-enstaseon-antikroyisi/>

Ολομέλεια Δικηγορικών Συλλόγων (2025), *Απόφαση της 27ης Μαρτίου 2025*.

ΟΟΣΑ (2024), *OECD Economic Surveys: Greece 2024 (Οικονομικές Έρευνες: Ελλάδα, 2024)*.

Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, FRA (2024), *Guidance on investigation alleged mistreatment at borders (Κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τη διερεύνηση εικαζόμενης κακομεταχείρισης στα σύνορα)*.

Πανελλήνια Ομοσπονδία Ενώσεων Συντακτών (2025), άρθρο της ΠΟΕΣΥ στις *Τυπολογίες (2024)*: ΠΟΕΣΥ: «Έντονη ανησυχία για τους περιορισμούς στην δημοσιογραφική κάλυψη δικών».

Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (2025), *παρατηρήσεις που υπέβαλε το Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για την κατάρτιση της έκθεσης του 2025 για το κράτος δικαίου*.

Σύλλογος Εργαζομένων στον Συνήγορο του Πολίτη (2025), *Δελτίο Τύπου, 5 Φεβρουαρίου 2025*.

Συμβούλιο της Επικρατείας (2024), *Σημείωμα προς τον Πρόεδρο, 721/2024*.

Συμβούλιο της Επικρατείας (2025), *Ερωτήσεις και απαντήσεις για τον νέο οικοδομικό κανονισμό*.

Συμβούλιο της Επικρατείας (2025α), *Δήλωση του Προέδρου σχετικά με την απόφαση που κηρύσσει αντισυνταγματικές διατάξεις του νέου οικοδομικού κανονισμού, 11 Δεκεμβρίου 2024*.

Συμβούλιο της Επικρατείας (2025β), *Δήλωση του Προέδρου σχετικά με την απόφαση ακύρωσης υπουργικής απόφασης με την οποία η Τουρκία χαρακτηρίστηκε ασφαλής τρίτη χώρα, 21 Μαρτίου 2025*.

Συμβούλιο της Ευρώπης, *Πλατφόρμα για την προώθηση της προστασίας της δημοσιογραφίας και της ασφάλειας των δημοσιογράφων — Ελλάδα*.

Συμβούλιο των Δικηγορικών Συλλόγων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (CCBE) (2025), *Παρατηρήσεις του Συμβουλίου των Δικηγορικών Συλλόγων της Ευρώπης για την κατάρτιση της έκθεσης του 2025 για το κράτος δικαίου*.

Συνήγορος του Πολίτη (2025), *Δελτίο Τύπου, 3 Φεβρουαρίου 2025*.

Το Βήμα (2025), συνέντευξη, *Βενιζέλος στο ΒΗΜΑ: Ο χειρισμός της Προανακριτικής καταστρατηγεί το Σύνταγμα* <https://www.tovima.gr/print/politics/venizelos-sto-vima-o-xeirismos-tis-proanakritikis-katastratigei-to-syntagma/>.

Υποστήριξη Προσφύγων στο Αιγαίο (2025), *Δελτίο Τύπου δικηγόρων και οργανώσεων που εκπροσωπούν τους επιζώντες του ναυαγίου της Πύλου, 23 Μαΐου 2025*.

Υπουργείο Δικαιοσύνης (2024), *απάντηση στην κοινοβουλευτική ερώτηση 178/2024*.

Υπουργείο Δικαιοσύνης (2025), *Γραπτές παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν από το Υπουργείο Εσωτερικών στο πλαίσιο της επίσκεψης στην Ελλάδα*.

Υπουργείο Εθνικής Άμυνας (2024), *απάντηση στην κοινοβουλευτική ερώτηση Φ.900α/6153/19533*.

Υπουργείο Εσωτερικών (2025), *Γραπτές παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν από το Υπουργείο Εσωτερικών στο πλαίσιο της επίσκεψης στην Ελλάδα*.

Υπουργείο Εσωτερικών και Εθνική Αρχή Διαφάνειας (2024), *Κώδικας δεοντολογίας μετακλητών υπαλλήλων και ειδικών συμβούλων*, <https://aead.gr/images/manuals/kodikas-deontologias-metaklhtwn-ypallhlwn.pdf>.

Υπουργείο Εσωτερικών, Γενική Γραμματεία Ανθρώπινου Δυναμικού Δημοσίου Τομέα και Εθνική Αρχή Διαφάνειας (2022), *Κώδικας Ηθικής και Επαγγελματικής Συμπεριφοράς Υπαλλήλων του Δημόσιου Τομέα*, <https://aead.gr/publications/manuals/kodikas-ithikis-epaggelmatikh-symperiforas-dhmosiou-tomea>.

Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου (2024), *Ενοποιημένο Σχέδιο Κυβερνητικής Πολιτικής 2025*.

Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου (2025), *Γραπτές παρατηρήσεις που παρασχέθηκαν από το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα*.

Υπουργείο Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής (2025), *Δελτίο Τύπου, 4 Φεβρουαρίου 2025*.

Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη (2025), *Γραπτές παρατηρήσεις που παρασχέθηκαν από το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη / την Ελληνική Αστυνομία κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα*.

Boat Refugee Foundation, Europe Cares e.V., Fenix Humanitarian Legal Aid, Human Rights Legal Project, I Have Rights, Medical Volunteers International, Refuge biriyani & Bananas, Samos Volunteers (2025), *Rule of Law Concerns — Greek Island C.C.A.C.s (Προβληματισμοί σχετικά με το κράτος δικαίου — Κλειστά Κέντρα Ελεγχόμενης Πρόσβασης στα Ελληνικά Νησιά), Κοινή επιστολή της 2ας Ιουνίου 2025.*

Centre for Media Pluralism and Media Freedom (2025) [*Κέντρο για την πολυφωνία και την ελευθερία των μέσων μαζικής επικοινωνίας (2025)*], *Παρατηρητήριο για την πολυφωνία στα μέσα μαζικής επικοινωνίας για το 2025, Έκθεση για την Ελλάδα.*

CIVICUS (2025), Monitor tracking civic space — Greece (Παρατηρητήριο του χώρου δράσης της κοινωνίας των πολιτών — Ελλάδα), <https://monitor.civicus.org/country/greece/>.

Civil Liberties Union for Europe (Ένωση για τις ατομικές ελευθερίες στην Ευρώπη) (2025), *Έκθεση του 2025 για το κράτος δικαίου, Ελλάδα.*

European Implementation Network (Ευρωπαϊκό Φόρουμ Εφαρμογής) (2025), *Παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν από το Ευρωπαϊκό Φόρουμ Εφαρμογής για την κατάρτιση της έκθεσης του 2025 για το κράτος δικαίου.*

GRECO (2024), Fifth Evaluation Round, Preventing corruption and promoting integrity in central governments (top executive functions) and law enforcement agencies — Compliance Report on Greece [Πέμπτος γύρος αξιολογήσεων για την πρόληψη της διαφθοράς και την προώθηση της ακεραιότητας στις κεντρικές κυβερνήσεις (ανώτατες εκτελεστικές λειτουργίες) και στις υπηρεσίες επιβολής του νόμου] — *Έκθεση συμμόρφωσης για την Ελλάδα.*

Syntagma Watch (2025), *Άρθρο 86 και «δίωξη Τριαντόπουλου», άρθρο Κ. Β. Μποτόπουλου, <https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/arthro-86-kai-diwx-triantopoulou/>*

Transparency International (Διεθνής Διαφάνεια) (2025), *Γραπτές παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν από τη Διεθνή Διαφάνεια για την κατάρτιση της έκθεσης του 2025 για το κράτος δικαίου.*

Transparency International (Διεθνής Διαφάνεια) (2025), *Δείκτης αντίληψης της διαφθοράς 2024.*

UN Human Rights Regional Office for Europe (Περιφερειακό Γραφείο Ευρώπης του Ύπατου Αρμοστή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου) (OHCHR) (2025), *Παρατηρήσεις του Περιφερειακού Γραφείου Ευρώπης του Ύπατου Αρμοστή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου για την κατάρτιση της έκθεσης του 2025 για το κράτος δικαίου.*

Vouliwatch (2024), *Concerns about the implementation of the law on “lobbying” and the functioning of the Transparency Register (Προβληματισμός σχετικά με την εφαρμογή του νόμου για την άσκηση πίεσης ή επιρροής από ομάδες συμφερόντων και τη λειτουργία του Μητρώου Διαφάνειας)*

Παράρτημα II: Επίσκεψη στην Ελλάδα

Οι υπηρεσίες της Επιτροπής διεξήγαγαν εικονικές συνεδριάσεις τον Μάρτιο του 2025 με τους ακόλουθους φορείς:

- Άρειος Πάγος
- Γενική Γραμματεία Επικοινωνίας και Ενημέρωσης
- Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων
- Διεθνής Διαφάνεια Ελλάς
- Δικηγορικοί Σύλλογοι Ελλάδας
- Εθνική Αρχή Διαφάνειας
- Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ)
- Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης
- Εισαγγελία του Αρείου Πάγου και Εισαγγελία Οικονομικού Εγκλήματος
- Ελεγκτικό Συνέδριο
- Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση (ΕΡΤ)
- Ελληνική Συνομοσπονδία Εμπορίου και Επιχειρηματικότητας (ΕΣΕΕ)
- Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες
- Ενιαία Αρχή Δημοσίων Συμβάσεων (ΕΑΔΗΣΥ)
- Ένωση Ανταποκριτών Ξένου Τύπου Ελλάδας
- Ένωση Δικαστικών Λειτουργών Ελεγκτικού Συνεδρίου
- Ένωση Δικαστικών Λειτουργών του Συμβουλίου της Επικρατείας
- Ένωση Δικαστών και Εισαγγελέων
- Ένωση Διοικητικών Δικαστών
- Ένωση Ιδιοκτητών Ιδιωτικών Ραδιοφωνικών Σταθμών
- Ένωσης Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών (ΕΣΗΕΑ)
- Επιτροπή Ελέγχου Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης
- Πανελλήνια Ομοσπονδία Ενώσεων Συντακτών (ΠΟΕΣΥ)
- Συμβολαιογραφικός Σύλλογος
- Συμβούλιο της Επικρατείας
- Σύνδεσμος Βιομηχανιών Ελλάδας (ΣΒΕ)
- Σύνδεσμος Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών (ΣΕΒ)
- Συνήγορος του Πολίτη
- Υπηρεσία Εσωτερικών Υποθέσεων Σωμάτων Ασφαλείας, Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη
- Υπουργείο Δικαιοσύνης
- Υπουργείο Εσωτερικών
- Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου
- HIAS Greece
- Homo Digitalis
- Refugee Support Aegean (Υποστήριξη Προσφύγων στο Αιγαίο)
- Reporters United
- Solomon
- Vouliwatch

* Η Επιτροπή συναντήθηκε επίσης με τις ακόλουθες οργανώσεις στο πλαίσιο σειράς οριζόντιων συνεδριάσεων:

- Διεθνής Αμνηστία
- Διεθνής Διαφάνεια
- Διεθνής Επιτροπή Νομικών
- Ευρωπαϊκή Σύμπραξη για τη Δημοκρατία
- Ευρωπαϊκό Φόρουμ Νεολαίας
- Araminta
- Civil Liberties Union for Europe (Ενωση για τις ατομικές ελευθερίες στην Ευρώπη)
- Civil Society Europe (Κοινωνία των Πολιτών της Ευρώπης)
- European Civic Forum (Ευρωπαϊκό Φόρουμ Πολιτών)
- International Federation for Human Rights (FIDH) (Διεθνής Ομοσπονδία για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου)
- JEF Europe
- Philea – Philanthropy Europe Association